

810 **389** Qui solus regum sacri sibi nominis hor- A
[ret
Imponi pondus, quo justis dignior actis

Æternam capiat divina in sæcula vitam
813 Per Dominum lucis Christum, qui in sæcula
[regnat.

LECTIONES VARIANTES.

810. Ott., Had., Poelmann., *numinis*, quod fortasse fuit, a pr. m., in Reg., ubi nunc est *nominis*, ut in Ald., Daventr., Westh., Torn., Fabr., Bas., aliisque. Revera magis placet *nominis*, ut recte vers. seq. respondeant hæc verba, *Quo justis dignior actis*. Sive autem intelligas, Constantinum pontificatum maximum recusasse, sive noluisse, se deum appellari, ut priores imperatores consueverant, recte procedit lectio: *Qui solus regum sacri sibi nominis horret—Imponi pondus*. Reuschius edidit *sacri sub nominis*; sed cum discrepantiam lectionis non advertat, credere oportet, excidisse *sub sibi*.

811. Reg., Ott., *qui justis*: Ott., a sec. m., cum

editis, *quo justis*.

813. Reg., Ott., Torn., Ald., Bas., Daventr., Fabr., *Per dominum lucis Christum*. Hadam., Poelm., in textu, *Per Dominum nostrum Christum*. Prior scriptura verior est. Sic etiam hoc libr. iv, vers. 636: *Quo dominum lucis jussis suffigere sævis*. Christus sæpe *auctor*, *repertor*, *dominus lucis* dicitur. Leges Wopkensis notam ad Sedulium, l. iii, vers. 114. Post ultimum hunc versum, Reg. et Ott.: *Finit*, etc., ut in Proleg. num. 48, 49, exposui. In quodam codice bibliothecæ Laurentianæ Medicæ desideratur ultimus versus *Per dominum lucis*, ut observavi num. 45 Prolegomenon.

NOTÆ.

uno, *Nicomediensi altero*. Contrarium est paradoxon doctæ feminæ Gabriellæ Carolæ Patinæ in epistola de Phœnice, quæ negat, Constantinum christianæ religioni addictum fuisse, merito ab aliis rejectum. Juvencus innuere videtur, Constantinum nomen Pontificis maximi recusasse: quam sententiam mul-

tis probat Jacobus Gothofredus, in epistola ad Andream Rivetum, de interdicta Christianorum cum Gentilibus communione, et tuctur Pagius ad Baronii Annal., anno 312, ut alios omitam.

812. Epitheta commutat: aptius enim videretur *divinam vitam, æterna sæcula*.

APPENDIX.

JUVENCO OPERA ATTRIBUTA.

LIBER IN GENESIM.

CAP. I. Principio Dominus cælum, terramque locavit: C
*Namque erat informis, fluctuque abscondita tellus,
Immensusque Deus super æquora vasta meabat;
Dum chaos, et nigra fuscabant cuncta tenebræ,
5 Has dum sidereo disjungit cardine, fatur:
Lux fiat, et læto nituerunt omnia mundo.
Cumque Deus primi complexus facta diei,
Condidit albenstem nebulis nascentibus æzem.
Accipit immensus errantia littora pontus,
10 Multiplices rapiens validis cum tractibus annes.
Tertia lux faciem terrarum fulva relexit.
Arida mox posito narratur nomine terra.*

De hoc Carmine sermonem habui Prolegomen. num. 16 seq. Prima quatuor capita ex veteribus editionibus edidit Andreas Rivinus hoc titulo: *Cæcilii Cypriani, seu potius Q. Septimii Florentis Tertulliani Genesis*. Subjicio Martenii notas, quibus paucas meas addo, aut intersero.

Vers. 1. Editi legunt *creavit*, quam vocem usurpat Vulgata versio, Juvenco ignota. MARTENE. — Itala versio fecit.

2. In Vulgata editione legimus, *Terra autem erat inanis et vacua*. At antiqua versio Italica, quam citat Augustinus, habet: *Terra autem erat invisibilis et incomposita*. MART. — Rivinus ex conjectura legit *Jamque* pro *Namque*. Cum Augustino legunt alii apud Sahatierum.

5. Paulo aliter hunc versum legit Pamelius, hoc nimirum modo: *Has dum disjungit jussit de cardine, fatur*. MART. Ante Pamelium sic legerant Morelius et Fabricius.

*Florea ventosis consurgunt germina campis,
Pomiferique simul procurvant brachia ramis.
15 Quarta die generat solis cum lampade lunam,
Et stellas tremulo radiantibus lumine pingit.
Hæc elementa dedit subjecto insignia mundo,
Tempora quæ doceant varios mutanda per ortus.
Quinta die accipiunt liquentia flumina pisces,
20 Et volucres varia suspendunt corpora penna.
Sexta pater gelidos in spiras lubricat angues,
Quadripedumque gregeæ totos diffundit in agros,
Cunctaque multiplici mandavit crescere passim
Germine, et immensis errare, et pascere terris.*

6. Editi, *claro et*, pro quo Morelius legit *clare*. MART. — Fabricius legit *Lux fiat, et claro*. Junius apud Rivinum, *Lux fiat, claro nituerunt*.

7. Fabr.: *Cum Dominus primi*. Sic etiam Morelius.

9. Edit., *verentia*. MART. — *Loqe verrentia*. Sic enim Fabr., *verrentia littora* post Morelium.

13. Rivinus ex ingenio reponit *gramina* pro *germina*.

15. Nihil notat Martenius: sed Fabricius habet *Quarta dies*, quod metro cohæret.

16. Edit., *fungit*. MART. — Longe melius est *pingit*.

19. Edit., *At quinta*, omisso *die*, non ita bene. MART. — Editores veteres, ut metro consulerent, rescripserunt. *At quinta accipiunt*.

20. Hunc versum ita legit Pamelius: *Et volucres varias suspendunt aere pennas*. MART. — Cum Pamelio facit Fabricius, sed *corpore* pro *aere*.

21. Edit., *Sexta prægelidos*. MART.

22. Fabr., *Quadrupedumque*.

- Hæc ubi constituit divina potentia jussu,*
Rectorem inspiciens mundanis defore rebus,
Hæc memorat : Hominem nostris succiamus in un-
 [quem
Vultibus assimilem, toto qui regnet in orbe.
Et licet hunc solo posset componere verbo,
 30 *Ipsæ tamen sanota dignatus ducere dextra,*
Inspirat brutum divino a pectore pectus.
 CAP. II. *Quem postquam effigie formatum ceu sua*
 [vidit.
Melitur solum mordaces volvere curas.
Illicet irriguo perfundit lumina somno,
 35 *Mollius ut vulsa formetur semina costa,*
Atque artus mixta geminos substantia firmet,
Inditur et nomen, vitæ quod dicitur, Eva.
Quapropter nati linguunt de more parentes,
Conjugibusque suis positis cum sedibus hærent.
 40 *Septima luce Deus factorum sine quievit,*
Sacratam statuens venturi ad gaudia sæcli.
Illicet exhibitis animantum ex ordine turbis,
Viritim cunctis nomen, quod permanet, indit
Adamus, donata sibi prudentia solers.
 45 *Quem Deus alloquio, junctam dignatur et Evam :*
Crescite multimodo ventura in tempora partu,
Ut polus, et plenæ vestro sint germine terræ,
Hæredesque mei, varios decerpere fructus,
Quos nemora, et pingui reddunt de cespite campi.
 50 *Hæc ubi disseruit, læta paradisi in aula*
Instruitur, primique aspectat lumina solis.
Gignitur hæc inter pomis lethalibus arbos,
Conjunctum generans vitæ, mortisque saporem.
 C *Ædibus in mediis puro fluit agmine flumen,*
 55 *Quo rigat insignes liquidis de fluctibus ortus,*
Quadrifidosque secat undanti ex fonte meatus,
Fisonus auriferis prædives fluctuat undis,
Conspicuasque terit rauco de gurgite gemmas,
Prasinus huic nomen, illi est carbunculus ardens,
 60 *Perspicuisque vadis terram præambit Evillam.*
27. Fabr., *Hæc memorat : Nostris hominem faciamus ad unquam.* Morelius ita, sed in unquam.
 29. Edit., *hunc uno.* MART.
 31. Edit., *in pectore,* longe melius noster ms. a pectore. MART. — Fabricius jam ediderat a pectore.
 32. Rivinus, Barthii conjecturam secutus, legit D *effigies formatum cui sua vidit.*
 36. Edit., *mixtu gemino.* MART.
 37. Fabr., *vitæ pro vitæ.*
 40. Edit., *Septima quando Deus.* MART.
 41. Edit. hunc versum ita legunt : *Sacratam statuens venturi gaudia sæcli.* MART. — Fabricius interpungit *Sacratam, statuens.*
 43. Rivinus conjicit, *Virtutem cunctis nomen, quod permanet, indit.*
 44. Edit., paulo aliter, *Adami a Domino donata prudentia solers.* MART. — At Fabricius, metri sollicitus, reposuit, *Adami a Domino data quæ prudentia solers.*
 55. Barthius pro *ortus* suspicatur *ornos*, Rivinus *mallet hortos.*
 56. Fabr., *undante.*
 57. Fabr., *Phison.*
 60. Edit., *Evillat.* MART.
 64. Rivinus vult *Adam pro Adamus.*
- Post hunc Æthiops Gehon allapsus opimat.*
Tertius est Tigris, Euphrati adjunctus amœno,
Assyriam celeri discretim flumine sulcans.
Hic positus custos Adamus cum conjuge fida ;
 65 *Atque opifex tali formatur voce Tonantis :*
Ne trepidate simul licitos præcerpere fructus,
Quos nemus intonsum ramo frondente creavit,
Solliciti, ne forte malum noxale legatur,
Quod viret ex gemino discreta ad munia succo.
 70 *Nec minus interea cæcos nox alta tenebat,*
Ac modo formatas vestis non texerat artus.
 CAP. III. *Has inter sedes, et baccis mitibus hortos*
Spumeus astuto vincens animalia sensu,
Serpebat tacite spiris frigentibus anguis ;
 75 *Livida mordaci volvens mendacia sensu,*
 R *Femineo tentat sub pectore mollia corda :*
Dic mihi, cur metuas felicia germina mali ?
Numquid poma Deus non omnia nata sacravit ?
Atqui si studeas mellitos carpere victus ,
 80 *Aureus astrigero redibit cardine mundus.*
Illa negat , vetitosque timet contingere ramos ;
Sed tamen infirmo vincuntur pectora sensu.
Illicet ut niveo jam miita dente momordit ,
Affulsit nulla maculatum nube serenum.
 85 *Tum sapor illecebram mellitis in faucibus indens*
Perpulit insueto munus deferre marito.
Quod simul ac sumpsit , detersa nocte , nitentes
Emicuere oculi , mundo splendente , sereni.
Ergo ubi nudatum prospexit corpus uterque ,
 90 *Quæ pudenda vident , ficulis frondibus umbrant.*
 C *Forte sub occiduo Domini jam lumine solis*
Agnoscent sonitum , trepidique ad deviu tendunt.
Tum Dominus cæli mæstum compellat Adamum :
Dic , ubi nunc degas ? Respondit talia supplex :
 95 *O Domine , affatus pavido sub corde tremisco.*
Magne , tuos , nudusque metu rigente futigor.
Tum Dominus : Quis poma dedit noxalia vobis ?
Tradidit hæc mulier , dum dicit , lumina promptim
68. Edit., *legatis.* MART. — Barthius conjicit, plaudente Rivino, *ne forte malum pro ne forte malum.* *Malum noxale,* pomum noxale, ut infra vers.
 97. *Quis poma dedit noxalia vobis ?*
 71. Morelius *vestis nec*, Fabricius *nec vestis.*
 72. Edit., *ortus.* MART.
 78. Edit., *nota sacravit.* MART.
 79. In ms. nostro legitur : *Ad quis*; editi, *E quis.* MART. — Fabr., *E quis.* Martenius in textu edidit *Adqui* pro *Atqui.*
 80. Edit., *remeabit cardina.* In Vulgata serpens promittit scientiam boni et mali, *Eritis, sicut dli, scientes bonum, et malum.* MART.
 85. Fabr., *mellitis faucibus*, quod certe lex metri postulat.
 86. Edit., *Computit.* MART. — Rivinus cum *Cauchio insuetum* pro *insueto.*
 90. Edit., *Cumque pudenda.* MART. — Fortasse *Quæque pudenda* pro *Quæcumque*, ut quisque pro *quicquæque*, *quicumque.*
 86. Edit., *metu frigente.* MART.
 98. Hæc in Vulgata non reperimus dicta fuisse Adamo a muliere; sed ea Juvencus in antiquiori potuit versione legere. MART. — Illic fortasse pertinet sententia versus 80, *Aureus astrigero redibit cardine mundus.* Ita auctor carminis intelligit verba

- Caudenti perfusa die, liquidumque serenum*
 100 *Affulsisse sibi, solemque, et sidera cæli.*
Protinus ira Dei turbatam territat Evam,
Auctorem vetiti dum quærit Maximus acti.
Illā sub hæc pandit : Serpentis suasa loquelis
Accepi, fallente dolo, blandoque rogatu.
 105 *Nam sua vipereis intexens verba venenis,*
Hæc mihi præ cunctis narravit dulcia pomis.
Ilicet Omnipotens condemnat gesta draconis,
Præcipiens, cunctis invisum vivere monstrum,
Pectore mox fuso prorepere, tum sola morsu
 110 *Mandere : mansuro quæcumque in tempora bello,*
Humanos inter sensus, ipsumque labentem
Vertice, ut abjecto pronus post crura virorum
Serperet, et calces, dum labens cominus instat.
Femina fraudigeris misere decepta suadelis
 115 *Præcipitur duro discrimine ponere partum,*
Servitiumque sui studio perferre marito.
Tu vero, cui visa fuit sententia verax
Conjugis, immitti cessit quæ victa draconi,
Defebis miserum per tempora longa laborem.
 120 *Nam tibi triticæ surget pro germine messis*
Carduus, et spinis multum paliurus acutis.
Ut cum visceribus lassis, et pectore mæsto
Plurima sollicitos præstent suspiria victus,
Donec in occiduo venientis tempore mortis,
 125 *Unde geris corpus terræ reddare jacenti.*
His actis, Dominus trepidis dat tuedia vitæ,
Dejectosque procul sacrae dimovet hortis,

Genesis, *Aperientur oculi vestri.* Mart. Victor l. 1 Genesis. : *Atque ideo angustus homini fas carpere fructus — Noluit esse Deus, ne mentis nube remota — Immittant in cælum oculos, atque optima noscant, — Sintque deis similes.*

103. Edit., *loquentis*, Longe melius in nostro ms., *loquelis*. MART.

105. Edit., *visere*. MART. — Barthius jam ex conjectura restituerat *vivere*, quod placuit etiam Rivino.

110. Fabricius cum Morelio, *Pandere*, Pamelius, *Prendere*, Rivinus, ex Barthii conjectura, *Pascere*. Addit Rivinus, minus male esse *Prendere*, quam *Mandere*. Lectio Fabricii *Pandere sola*, h. e., terram, non intelligitur. Vulgata, *Terram comedes*. Alii veteres, *Terram edes, manducabis, Terra erit tibi cibus*. Ex quo confirmatur scriptura *Mandere*. Virgilius l. xi, vers. 668 : *Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam — Mandit humum.*

111. Edit., *labentem*. MART. — Rivinus conjicit, ipsum esse serpentem, sed locum corruptum putat. Paulo post occurrit *labens*, prima producta. Hoc loco corripitur, si legatur *labentem*.

115. Edit., *ut calces*. MART. — Rivinus emendabat, *Serpat, at hunc calcet, dum bellans cominus instat.*

114. Fabr., *decepta loquelis*. Sic enim metro consular.

116. Rivinus interpungit : *Servitiumque sui studio, perferre, marito* : non enim servitium sui mariti perferre, sed potius dominium, quod eam facit servam esse, et hanc injuriam ferre sui mariti studio.

121. Proba etiam in suo cantone hunc versus mutata est a Virgilio, eclog. v, vers. 39 : *Carduus, et spinis surgit paliurus acutis*. Auctor hujus carminis interdum ex Virgilio et aliis hemistichia in rem suam profert.

123. Rivinus emendabat, *sollicitus præstet suspiria victus*, vel cum Fabricio, *sollicitos præstent suspiria*

- A *Obversosque locat, melioque eliminat igni,*
In quo perceleri Cherubin evolvitur æstu,
 130 *Dum calidus deservet apex, flammæque volutat.*
Quis Dominus, pigro ne frigore membra rigerent,
Consuit evulsas pecudum de viscere pelles,
Operiens nudos calidis d. vestibus artus.
 CAP. IV. Ergo ubi conjugio sese jam fidus Adamus
 135 *Esse virum sensit, nomen genitricis amatæ*
Exhibet uxori binos e germine fœtus.
Continuo genitor diversis nuncupat orsis :
Is Cain hic nomen habet, cui junctus Abelus
Innocuas multa servabat cura bidentes.
 140 *Ast alius curvo terram vertebat aratro.*
Hi cum perpetuo ferrent sua dona Tonanti,
Dissimiles fructus, sensu suadente, dedere.
 B *Nam prior, uberibus fuerant quæ prosuta glebis,*
Obtulit; ast alius miti se devovet agno,
 145 *Extæ gerens sincera manu, adipemque nivalem,*
Confestimque placet Domino pia vota tuenti.
Quod propter gelida Cain incanduit ira,
Quem Deus alloquio dignatus, talibus infit :
Dic mihi, si rectum vivas, et noxia cernas,
 150 *Degere num possis contracto a crimine purus?*
Desine mortali fratrem disperdere sensu,
Qui tibi seu domino subjectus colla præbebit.
Nec tamen his fractus fratrem deducere ad arva,
Atque ubi deprensam deserti in gramine viuit,
 155 *Elidit geminis frendens pia guttura palmis.*
Quod factum Dominus cælo speculatus ab alto,

victus. Ita edidit Martenius, sed non observavit, alios editos legere *sollicitos præstet suspiria victus*.

131. Veteres, ut notat Marius Victorinus, *quis* solebant pro *quæ* et *quibus* usurpare, atque ita hic auctor non semel. MART.

133. Fabr. et alii scribunt *Operiens*, ut prima producat.

136. Edit., *bino qui gemine (lege germine) factus*. MART.

138. Edit., *Atque Cain hic nomen habet*. MART. — Forte *Cainus hic nomen habet*.

139. Edit., *videntes*. At veteres r litteram pro b persæpe usurpabant. MART. — In nonnullis editis, mendose, est *videntes*, sed in Fabricio et aliis, clare, *bidentes*, hoc tamen discrimine a Martenio non animadverso : *cui junctus Abelus* : — *Innocuas hujus servabat cura bidentes*, quod factum, ut cum cura in nominativo constet versus.

145. Fabr. : *Extæ manu sincera gerens, adipemque nivalem*. Quæ discrepantia lectionis Martenium fugit, et ad majorem versus elegantiam pertinet.

147. Junius pro *gelida* malebat *rapida* aut *gravidæ*.

149. Vulgata : *Nonne si bene egeris, recipies : sin autem male, statim in foribus peccatum aderit?* Auctor carminis, ex Italæ versione : *Si recte offeras, recte autem non dividas, peccasti*. Vide Sabatierium.

150. Fabr., non pro num.

152. Fabr., *daturus pro præbebit*, quod a metro respuitur.

153. Fabr., *Fratrem deducit ad arva*.

154. Edit., *deserto*. MART.

155. Edit., *franges*, idque ex conjectura. Nam codex ms. legebat *fraudans* : melius codex noster *frendens*. MART. — Fabricius edidit *fraudans*, quod approbat Rivinus a *fraude*, damno. Pamelius correxerat *frangens*.

156. Fabr., *celso*. Morellus, *rectius, cælo*.

- Disquirit, quonam terrarum degat Abelus.
Ille negat, positum custodem se fore fratris.
Cui Deus effatur : Nonne vox sanguinis ejus*
160 *Ad me missa sonat, celsumque ascendit ad axem ?
Nosce igitur mansura tibi pro crimine tanto ;
Nam modo quæ maduit germani sanguine terra,
Inviso maledicta tibi commissa negabit
Semina, et absumptis fructum non proferet*
[herbis.]
- 165 *Torpidus ut multo collidens membra tremore,
Funere ceu juncto semper suspiria ducas.
Territus ille gemit, mortemque a numine poscit :
Quæ tamen infenso non est concessa Tonante ;
Nam malo promeritus signo fit notus inusto,*
170 *Sternere ne ferro liceat cuicumque nocentem,
Ne majus septina parent discrimina funus.
Ilicet a facie Domini, ceu perditus, exit.
Ædibus obversis Naidæ in cespite terræ,
Nec minus ex natis, genitrix quos fida creavit,*
175 *Nomine primævis sublimem condidit urbem.
Enochus Naida creat, ac deinde Malechum,
Quo Matusalamus sensim genitore sub auras
Exiit, et longæ produxit tempora vitæ.
Ast Amalech, dirum qui percussit ense Cainem,*
180 *Perpetitur cæso multum graviora nocente.
Crimina nam meritum decies septina nocentem.
Conjugibus hic facta gemens sese increpat ultro,
Quarum prima fuit Ada, atque altera Sella.
Aelum sed prima creat, qui pastor in arvis*
185 *Gramineis læta pecudes pascebat in herba.
Jobalus quem deinde subit, qui musica plectra
Repperit, et vario concordans murmure chordas.
Tobellum mox Sella parit, cui fundere rivos
Æris erat moris, ferrumque incude subactum*
190 *Diversis formare modis, stridente camino :
Quem Noema sequens uno genitore creata.
Hæc inter vegetis Adam non languidus annis,
Sethum progenerat post mortem mitis Abelis,
Enochum is deinde creat, cui candida corda*

159. Ita etiam edidit Morelius. Edit. ex conjectura restituunt numnam vox. MART.

160. Edit., *descendit* : melius codex noster *ascendit*. MART.— Fabricius jam ediderat *celsumque ascendit*.

164. Fabr., *assumptis*, pro *absumptis*.

165. Junius, ut carmen concluderet, *Torpidus et multo collides membra tremore*. Alii, *ut multo collidens*, qui etiam notarunt, deesse sinem. Reliqua ex solo Martenii codice proferuntur.

167. Hæc procul sunt a Vulgata versione, ubi Cain non petiisse, sed timuisse mortem repræsentatur : *Omnis igitur, inquit, qui invenerit me, occidet me*. MART.

173. Juxta Vulgatam, Cain profugus habitavit in terra ad orientalem plagam Eden. At juxta Hieronymum, in libr. Quæstionum Hebraicæ, habitavit in terra Naid. Atque ita etiam Septuaginta interpretes. MART.— Hieronymo concinit Eucherius Lugd. in Genes.

175. Quærit S. Augustinus, in libr. Quæst. in Genesin, quomodo Cain potuerit condere civitatem, cum civitas alicui constituatur hominum multitudini,

- A 195 *Largitus Dominus, hoc se poscente rogari
Annuit, et placidæ suscepit munera mentis.*
CAP. V. *Nongentos igitur postquam compleverat Ada-*
[mus,
Ter denosque annos, sopitus morte quievit.
Longævusque dehinc nongentos quinque per annos
200 *Enochus vixit, quem Cainanus adæquans
Quinque fuit tantum potentis longior annis.
Junior hoc iterum ter denis decubat annis.
Malaleela senex ter denis, deinde Jaretus
Atque tribus vixit longo constrictior ævo.*
205 *Enochus, cui cura fuit servire Potenti,
Et mentem sociare Deo, sajunior istis
Ter centum explicitis, si quinque adjungere cures,
Sexies et denos, subita caligine tectus*
B *Abditur, et Domino multum miserante remotus,*
210 *Felicem placido vivit cum tempore vitam.
At Matusalamus nongentos porrigit orbes,
Septies et denos, unum quis jungere jus est.
Lamechus hoc patre satus, Noe creato,
Talia disseruit, dum vatum more futura*
215 *Prævidet, et sensus venturum mittit in ævum ;
Hic securâ dabit nobis commercia vitæ,
Et durum removebit onus, pacemque reducet,
Quæ factis est pulsa malis, nostroque reatu,
Tristibus et dextris, quarum sulcata labore*
220 *Terra negat fructum, Domino maledicta loquente.
Septies hic centum vixit, septemque per annos,
Septuaginta super positus, ut summa poscit.
Hoc generante, probis Noelus nobilis actis*
C *Editur, innocuo daturus semina sæclo,*
225 *Tresque creat natos, Sethum, Chamumque, Jase-*
[tumque,
Innumerum solitos mollitum tundere ferrum,
Et scintillantes promptim procudere massas.
CAP. VI. *Sexies hic vates centum jam vixerat*
[annis,
Cum Dominus diri pertæsus crimina mundi,
230 *Multimodosque hominum longa sub luce reatus,*

solosque duos parentes et duos eorum natos Scriptura commemoret : respondetque, duos illos natos plures alios et genuisse, eorumque filios etiam genuisse filios, et filias, quorum nomina Scriptura non enuntiat. MART.

D 176. Unicum Enocho natum tribuit Vulgata, nempe Irad, Irado Maviael, Maviaeli Mathusael. MART.— Auctor carminis fortasse scripsit : *Enochus Irada creat, Irad Maviael vel Mavielum*.

179. Amalech hic ponitur pro Lamech. MART.

184. Pro Aelo Vulgata habet *Jobel* ; atque ita etiam legit Augustinus, in libr. xv de Civitate Dei, cap. 17. MART.

188. *Thobellum* etiam legit S. Augustinus, loco citato : pro quo Vulgata legit *Tubalcain*. MART.

206. Forte sed junior istis. MART.

212. Scriptura annos dumtaxat nongentos sexaginta novem tribuit Mathusalamo : his duos addit Juvencus. MART.— Forte legendum *unum quis demere jus est*.

226. Quæ hic de filiis Noe narrantur, in Vulgata non exstant. MART.— Pro *Innumerum*, legaro *In numerum*.

- Constringit miserans prolixæ in crimina vitæ,
Imposuitque modum bis sexaginta per annos,
Vincere quem nullus nulla sub lege valeret.
Hæc inter sanctos lactat terrena voluptas,*
- 235 *Captivosque tenet cœlesti ex arce meantes :
Dum facies pulchro ridentes corpore cernunt
Femineas, placitisque nimis complexibus hærent,
Progenere sibi torva cum mole gigantes :*
- 240 *Quorum criminibus Domini patientia tandem
Cogitur offendi, longam dum concipit iram,
Atque dolet hominem dextra formante creatum
Siderea, sancto permotus pectore fatûr :
Jus delere mihi mundi peccata nocentis,
Fluctibus æquoreis totamque involvere terram,*
- 245 *Humanumque genus vastis mersare fluentis,
Omnigenasque simul pecudes, quæ læta per agros
Gramina detondent, celsis dum collibus errant.
Serpentes nex una premat, volucresque, ferasque,
Ut mea deletis mitescat fraudibus ira.*
- 250 *Accipit ergo Dei mandata ingentia Noe,
Duplicibus cameris arcam compangere jussus,
Quæ teneat volucrum mansura ad germina nidos.
Ac ne fissilibus dissullent robora rimis,
Unguine præpingui linuit bituminis arcam.*
- 255 *Ipsa fuit plenus ter centum longa per ulnas,
Quinquaginta patens transversam lata per alvum.
At qua sublîmi surgunt fastigia tecto,
Edita ter denis in cælum tollitur ulnis,
Assere quadrato nullis censura fluentis,*
- 260 *Ad medium gestans facili cum cardine postes.*
- CAP. VII. *Hæc perfecta Deus postquam desepexit ab*
- |astris,
- Talibus affatur mittendum in æquora vatem :
Scande citus, natique tui, natæque fluentem
Fluctibus in tumidis cymbam, quia pectora vidi*
- 265 *Justa tibi, dudumque mihi tua nota voluntas
Emeruit majora præsentibus ; atque coactas
Claude simul pecudes omni de germine mites,
Septenis paribus, immundo de grege bina
Esse sines tecum, escamque his omnibus inferis,*
- 270 *Atque tibi suetam, ne cum per vasta fluenta
Cultio destiterit, pariter patiare molesta,
Provisis non ante cibus per glauca vehendis
Salsa famem, nam clara polo cum lumina solis
Septima prodierint, totos diffundere nimbos*
- A 275 *Cardine ab æthereo, cunctosque evolvere fontes
Allapsu majore paro, quo grandior undis
Æstuet Oceanus, spumosis largius omnes
Accipiens, susoque oblimans omnia tractu.
Namque quater denis juncta cum nocte diebus*
- 280 *Grandine perpetua nubes complebo madentes,
Ut quidquid vivit, tumidis mergatur in undis.
Hæc ubi dicta, fiunt Domini mandata, volente,
Festinoque sene, longo qui nobilis ævo
Sexcentos agitanos annos, se credidit undis,*
- 285 *Conjunctosque simul natos, natusque recepti,
Confixus tenui quamvis foret abditus antro.
Interea totos laxarunt nubila nimbos,
Atque abyssus riguos dimisit in æquora fontes.
Jamque quater denis stagnantur cuncta diebus,*
- B 290 *Non volucres levibus suspendunt corpora pennis,
Nec fera celsijugo devitat marmora colle,
Omnia conduntur pelago, mors omnibus una est.
Nec minus interea tumidum suspensa per æquor
Arca fluens clausum munibat pendula vatem,*
- 295 *Venturisque parens servabat semina seclis*
- CAP. VIII. *Naufragio securo suo. Mox rarior æther
Nubibus in picis cœpit constringere nimbos.
Jamque relabenti decrescit in æquore pontus,
Ac postquam modico fluitabat flamine cymba,*
- 300 *Emittit senior nigrantem pectora corvum,
Qui levibus pennis volucris dum flamine fertur,
Non rediit, justis suspendens vota prophetæ.
Post hunc albatem mittit per stagna columbam,
Quæ super æquoreum campum defessa volatu*
- C 305 *Nusquam nacta solum, vati se reddidit almo.
Cumque recurrentis fulgerent septima solis
Lumina, dimittit penna plaudente volucrem,
Quæ, nemore invento, ramis præpinguis olivæ
Ora referta tulit, cum jam per sidera vesper*
- 310 *Surgeret, ac tremulo noctem præcurreret igni.
Inde iterum septem transcursis rite diebus,
Mittitur in pelagus ales, quæ lapsa meatu
Percelerit, nunquam sociæ se reddidit aulæ.
Sexcentos igitur jam tum transgressus et unum*
- 315 *Orbes erat vates, primo jam mense secuto,
Atque die mensis primo, cum libera tellus
Visa aperire procul montes, ac volvere fumum,
Quos super undarat ter quinas pontus in ulnas :
Decurso jam mense, dehinc cum trina secundo*

235. Hic respicit Juvencus ad illa versionis Itali-
cæ verba : *Videntes autem angeli Dei filias hominum,
quia bonæ et pulchræ sunt, sumpserunt sibi uxores.*
Hic vero quærit S. Augustinus, quomodo potuerunt
angeli cum filiabus hominum concumbere : respondet-
que nonnullos Latinos et Græcos codices non an-
gelos, sed filios Dei legere, justosque in Scriptura
et angelos, et filios Dei appellari, ac credibile esse
homines justos, concupiscentia lapsos, peccasse
cum feminis. Ita in libr. Quæst. in Genes. q. 3,
MART.— S. Augustinus, de Civit. Dei libr. xv, c. 23,
legit quia bonæ sunt, sumpserunt, etc. Explicat autem
bonas, id est, pulchras.

239. Forte, nullis cessura fluentis.

265. Adeo frequens est in hoc carmine diphthon-
gum æ corripit, ut non exscriptori, sed auctori tri-
buendum id esse videatur. In Juvenci opere vero

D nihil tale reperire licet.

267. Rescribendum puto de germine mundo, ex
Genes. vii, 2 : *Ex omnibus animantibus mundis tolle
septena et septena, etc.*

269. Forte, infer.

277. Forte, spumosos.

285. Natusque scilicet uxores natorum.

305. Hic quærit Augustinus, cur non redierit cor-
vus, rediit vero columba, an corvus mortuus fue-
rit? Respondetque, a multis conjici, quod cadaveri
potuerit corvus insidere, quod columba naturaliter re-
fugit. MART.

317. Virgilius, III Æn., 206 : *Visa aperire procul
montes, ac volvere fumum.* Verum hic auctor post
diluvium nescio quem fumum dicat, nisi forte exha-
lantes vapores.

- 320 *Lumina restarent, toto jam libera fluctu
Terra fuit, propriumque ostendit læta virorem.
Ergo ubi undatis consedit montibus arca,
Araracum qui nomen habent sermone vetusto,
Laxat claustra senex, nova semina terræ*
- 325 *Atque Deum gaudens contra se attollere sanctum.*
- CAP. X. *Heroum de more foret quos ardua cervix,
Immensumque caput sublimes tollet in auras.
Hic Babylon collocat, Orichamque, et Archata*
[Acalla,
Sinnacheros inter saltus Assura deinde
- 330 *Condit, et esimiam tectis Ninivea locavit.
Et Robotham, Calchamque, dehinc Dasemata,*
[quarum
Distinguit saltus, medioque in limite surgit.
- CAP. XI. *Dumque alacres certant, et nomina mœnibus*
[indunt,
In campum veniunt, Sennarum nomine dictum,
- 335 *Moliti que cavas ad sidera tollere turres,
Non calcem faciunt, qua saxa inserta ligantur,
Sed lateres testa lutei fornace coquantur,
Ut prius immensis fulgerent mœnia tectis,
Quam novus discretas faceret migratio gentes.*
- 340 *Bitamen pro calce fuit, quod vellere molli
Ductur, et lento constringit corpore cautes.
Namque penes cunctos sermones consona lingua
Per similes fatus, et civica verba locuta est.
Denique descendit Dominus, et mœnia vidit,*
- 345 *Præcipiens varias raptim prorumpere voces,
Diversosque sonos, quis gentes quæque loquuntur.
Ilicet impletur positis cultoribus orbis,
Dividuusque locus mox est Confusio dictus.
Hos sequitur, Domino multum qui creditit,*
[Abram,
- 350 *Quem genuit prisco de nomine Thara vocatus.
Jungitur et Lothus juncto de sanguine frater.
Hi cum jam validi ferent pubentibus annis,
Conjugium junxere sibi, Lod sœdere Melciæ
Gaudet, et Abram odescit conjugæ Sarra:*

322. An ubi nudatis?

323. Ararath est mons Asiæ in Armenia, estque pars montis Caspii prope Mediam, et inter Artaxatam, et Arsissam paludem. MART.

324. Deest huic versui unus pes, neque sensus perfectus est.

325. Hic amanuensensis oscitantia omissum est integrum Geneseos caput nonum. Nam quæ sequuntur, non ad Noemum pertinent, sed ad Nemrod, qui Babylonem condidit, et Oreb, et Arcad, et Chalanne in terra Sennaar. MART.

328. In Vulgata non Acalla, sed Chalanne dicitur. MART. — Probum esset Collocat hic Babylon, Orichamque. Dominicus Schram in *Analysi operum Patrum* sic legebat: Collocat hic Nemrod Babylon, Assura deinde. Verum hic auctor nulli nobis usui esse potest: pro libitu enim verba mutat, versus omittit, quædam interserit, nec semper metro consulti.

331. Septuaginta Interpretes hunc Geneseos locum sic legunt: Et Roboth civitatem, et Chalack, et Date, quæ est Ninivem, et Chalacch. Antiqua vero versio: Et Robooth civitatem, et Chalack, et Dasim intermedium Ninivech, et Chalack. MART. — Subatierius sic legit: Et Roboth civitatem, et Chalack. Et Dasem inter medium Ninives, et Chalack, ex S. Augu. lino.

- A 355 *Quæ tamen ad sentum duxit sine pignore vitam.
Hos Thara sollicito chaldeo de grege dimisit,
Dum Chanana placent frondosis collibus arva.*
- CAP. XII. *Sed Deus, electi qui sensum nosceret Abræ,
Imperat, ut sedes alta regione capessat:*
- 360 *Hei age, festinans patriis te dimove terris,
Cognatasque domos, et limina sueta linque.
Nam procrem immensæ faciam te jam fore gentis,
Insuper his addam, ut te quicumque malignis
Vulnerat eloquiis, Domini maledictus ab ore,*
- 365 *Tristia quæque ferat; at qui sermone benigno
Commoda denarrat, poscit lætos et grandior astu.
Mutantur sedes, Sychemis castra locantur,
Quæ Dominus vati longum despondit in ævum.
Illic deproperans sacratas suscitât aras:*
- B 370 *Conscondensque montem, fractas qui respuit undas,
Et rubicunda tumens prospectat lumina solis;
Hic etiam positis fundatur molibus altar,
Oraturque Deus, sola cum deinde per arva
Vates agit, quæ terra jacet disjuncta colonis;*
- 375 *Quæ dum perpetuo venis sitientibus ardet,
Incussit jejuna famem, cui cura cohæret.
Hoc secunda metu Nilotica rura petuntur.
Et quia conspicuo canderet corpore Sarra,
Mandatur nullo nuptam se dicere vincolo,*
- 380 *Sed fore germanam, ne fors inmanibus ausis
Effrenis turbæ zelum noxale marito
Gigneret, atque æmulum tritatis rivalis haberet.
Hunc mirata quidem venientem turba Canopi,
Omnimodis Sarra cupido de lumine lustrat.*
- C 385 *Atque ubi per proceres laudata et tradita regi est,
Dulcibus accipitur votis verbisque propheta.
Non tamen impositum voluit rex ætheris illi.
Nam multis, magnisque simul terroribus actum
Proturbat regem, noxialis qui reus ausi,
390 Objurgat procerem, germanam cur magis esse
Dixerit uxorem, falsoque illuserit astu.
Inde jubet, lætum nuptam deducere secum,
Armenta, et quidquid patriis adduxerat oris.*

339. Legam nova.

346. Quis pro quæis, aut quibus, uti supra observavimus. MART.

353. Hic lapsus memoria videtur Juvencus, dum Melcham, seu Melchiam Loth tribuit uxorem, quæ nupserat Nachor. Sic enim antiqua versio Italica, qua usus est: Et sumpserunt Abram, et Nachor sibi uxores. Nomen mulieris Abram Sara, nomen mulieris Nachor Melcha, filia Aram. MART.

354. Odescit verbum novum, vel, ut magis puto, corruptum. Cogitabam et Abramo dtescit conjugæ Sarra, vel Abramus dtescit.

356. Fort., de grege misit.

361. Fort. sueta reliquæ.

366. Obscurus est hic versus, et uno pede longior.

370. Versus constaret ita: Et montem ascendens: pro Bethel ponere videtur fractas undas, atque adeo emendare oportebit fractas qui respicit undas.

375. Forte aret pro ardet.

393. In Vulgata insinuat, Ægyptios Abramo dedisse oves, et boves. Sic enim habet: Abram bene usi sunt propter illam (Sarram), et fuerunt illi oves, et boves, et asini, et servi, et famula, et ariæ, et cameli. Hic vero ea sibi tantum reliata fuisse videntur, quæ ex patria adduxerat. MART.

Namque Deus servo, semper concordia santi,
395 Ingentes census, et maxima quæque dicar.

CAP. XIII. Accipit et Lotus, quæcumque advexerat illic,

Et reduces patrias tandem sistuntur ad oras,
Atque ibi dum gregibus intercurantibus errant,
Pastores pecorum sese certamine pulsant,

400 Pascua quod fœtas arctarent parva duorum.

Sed pater indomitas cupiens componere rixas,
Obtulit, ut frater, quæ vellet, sumeret arva.

Ille libens paret, Jordanis littora poscens,
Qui fluvius dudum Nilis vice, dum tumet undis,

405 Amne superfuso campos perditat opimos.

Chanannæa Senex venienti jugera sorte

Accipit, et virides sistit armenta per agros.

Sed non perpetuas licitum componere sedes.

Namque pater jussus terram lustrare tuendo,

410 Flammeus e celsis quam sol utrumque recurrens

Aspicit, aut gemini despectant usque triones,

Pronissam generi tanto genitore creando,

Cujus qui numerum gestit comprehendere fatus,

Stellarum citius turbas, vel dicit arenas,

415 Quas pelagus dubio nonnunquam littore nudat.

Tendit et ad quercum prisco de nomine Mam-

[brani,

Perpetuoque Deo præcelsum dedicat altar.

CAP. XIV. Nec mora, dividos postquam concordia

[fratres

Fecerat optatos componere regna per agros,

420 Consurgunt reges numerosa ex gente Terniqua,

Et Sodomam multo pugnaces milite vastant,

Quæ ternæque acies bino bis principe saltæ

Valle tenus Salsa ferrum per nubila torquent.

Quinque fugam capiunt linquentes bella tyranni,

425 Præcipitiq; fuga frondosis montibus abdunt,

Quod potuit superesse neci; qui nomine vero

Dicuntur Ariac, Hatachar, Godullagomurus.

Atque etiam pulchris in his gaudens Amarsalus

[armis.

Hæc inter, quæ multa sunt discrimine belli,

430 Lod etiam capitur tota cum stirpe, domoque.

Quod ubi tristifico narravit nuntius ore,

Consurgit vates, servorum de grege multo

Ter centum famulos novies bis auctius addens,

Ad bellum dux ipse ciet, ferrumque retractant.

435 Nocte super media nil jam metuentibus instat,

Victoresque fugat, multosque interficit hostes.

Quin etiam fratrem tanto discrimine demptum

Accipit, et prædam lato trahit agmine secum.

Excipitur læta Sodomorum laude procorum,

413. Forte, fatu.

420. Terniqua, id est, triplici nimirum gente, Sennaar, Ponti, et Elamitarum, ut conjicimus. MART. — At reges fuerunt quatuor, et melius esset quaterni, vel quaterna: nam terniqua non servat metri legem.

422. Illic sensus poscit Quaternæque acies: repugnat metrum.

427. In Vulgata quatuor horumque regum nomina ita enuntiantur Amraphel Arioch, Godorlachomor et Thudal. MART.

428. Tam metro, quam sensui superfluum est in his.

A 440 Pontificisque Dei, sancto qui nobilis actu
Melchisedechus erat, panem, vinumque præsen-
[tant.

Is petit, ut captos dignetur reddere victor,
Cætera pro meritis belli sub lege laturus.

Sed contenta suo victrix moderamine virtus

445 Accipit optatum toto pro munere fratrem.

Mox sopita Deus illustrans corda prophetæ,

Præcipit, ut euncta vacuet formidine pectus,

Quandoquidem invictus tutus sit tegmine dextræ.

CAP. XV. Ille alacer concessa sibi licentia futur;

450 Quid mihi pro tanta præstant tua dona loquellu?

Nam conjuncta quatit fessum longæva senectus,

Nec datur emeritum post mortem linquere natum.

B Et quia nobilibus thalassis mihi germina non sunt,

Degener hæres erit, nobis quem serva creavit.

455 Confirmat vatem Dominus, dum talia fatur;

Ne time confidens, servus tibi non erit hæres.

Nam si nosse valet numero carentia quisquam

Sidera, vel totas pelagi percurrere arenas,

Is poterit prolem solus numerare putando,

460 Quæ præstanda tibi est, totus qua tenditur orbis,

Nasceturque tuo de semine, qui tua cernat,

Filius, atque etiam natus sit Regis æterni:

Namque ego sum Dominus cælorum conditor, et te

Auxilio tutum Chaldæa ex gente reduxi.

465 Credidit ista senex, nec quidquam defore verbis

Metitur Domini sincero acumine cordis,

Subnixusque rogat, placidis dum supplicat orsis,

C Signa Dei quæ mente gerat, quæ corde sequatur,

Munere pro tanto, quo natum gignat inerti

470 Corpore, jam gelidis decursa ob tempora membris.

Admonitus vitulam trimi jam temporis aptat,

Conjuugens alacrem torva cum fronte juvenum,

Vereceni, caprumque dehinc, hirtamque ca-

[pellam,

Columbas parilas, simili cum turture junctas.

475 Corpora mox pecudum gemina in divortii findit,

Illæsas tota dimittens carne volucres,

Omnia disponit, sacrisque altaribus aptat,

Sæpe locat propter sensu versutus, et aure.

Ecce autem prima sub tempora noctis opacæ,

480 Candida sanctifici terrentur pectora vatis,

Nigrantesque ruunt confusa luce tenebræ.

D His super attonitus Domini solatia sumit,

Dum nova restaturæ prænocit semina gentis,

Per varios casus duro sub rege locundæ

485 Egypti, cui nomen erat Pharaonis acerbi.

Namque quater centum Domini subjecta per annos

448. Reposui tutus pro totus.

449. Hanc etiam licentiam sibi sumit hic auctor, ut a in auferendi casu corripit, quod a Juvenco et a bonis poetis nunquam factum. Mitto innumeros alios metri errores.

454. Legam Degener hæres.

472. Vulgata versio Abraham, hic in signum terræ pronissæ offerentem in sacrificium vaccam triennem, capram trimam, arietem annorum trimam, turturem quoque, et columbam, representat. His Juvencus addit juvenum. MART. — Ambrosius, l. ii de Abraham, c. 8, pro nascam triennem legit vitulum trimum.

- Serviet, ad terras rursus revocanda feraces,
Ac vice mutata, quæ quondam serva tremebat,
Sceptra reget, valida gentes virtute coercens.*
- 490 *At tu, cum fuerit melati terminus ævi,
Sedibus in patriis functus mandabere busto.
Nam populus infensa tibi de sede revulsus,
Huc veniet, domibus veterum donandus avorum.
Nam qua Niliacis gaudet nunc incola terris,*
- 495 *Et celer Euphrates Syrorum prænatat orbes,
Genæos populos, Genezeosque tenebunt,
Chalmonæos, Chetosque juncta cum gente Fereza,
Et Raffana, cui manus est Jebosaco hærens,
Dilectaque sibi pellentur sede Chananni.*
- 500 *Quin et Amorrhæus Gergesso extrusus amico,
Semianimis possessa dabit venientibus arva.
Quæ cum sancta Deus promisisset verba pro-* B
[phætæ,
*Sole sub occiduo clarum dat fulmine signo.
Nam velut undanti fereret flamma camino,*
- 505 *Cæsarum pecudum visa est delambere carnes.*
- CAP. XVI. *Interea steriles jam pridem sessa per annos
Perdiderat etiam votum jam Sarra parentis,
Et quia prægelida partum non poneret alvo,
Ad secunda suum cæpit lactare maritum*
- 510 *Gaudia, et inflexum cogit consortii servæ
Noscere, quo saltem genitor sit pignore vili.
Ilicet in thalamos Ægyptia adducitur Agar,
Ismaelumque nothum secunda gignit ab ulva.
Quæ cum servili dominam contemneret astu,*
- 515 *Verberibus duris afflictæ, et saucia fugit.
Ac dum vicino tegetet se devia fonte,
Nuntius æthereo descendit culmine cæli,
Consultatque prius dominorum mittit ad ædes,
Quin etiam multo gaudentem munere donat,*
- 520 *Quæ quia conspicuo fulgentem lumine sanctum
Viderat, a simili narravit nomine fontem.*
- CAP. XVII. *Jamque novem denos, novemque exegerat* C
[annos
*Abramus vates, cum se jam jamque parentem
Agnoscit nati magno de munere dandi,*
- 525 *Testamenta Dei cui sunt concordia summi,
Gentibus innumeris genitor, ductorque futurus,
Percipiens placidas per grandia tempora sedes.
Quin etiam solido de nomine grandior exit
Dum decus adjectum vocalis littera ducit,*
- 530 *Et Sara quæ fuerat, mandatur Sarra vocari.
Quin etiam patria Smaelus pro prece dives,
Bis senos princeps populos generatque regitque.
Post hæc gesta senex, cum sol octavus adesset,*

497. *Hethæos* appellat *Vulgata versio. Chetæos, seu Chetos Italica cum Juvenco. MART.*

502. *Forte promissit, vel prompsisset.*

505. *Legam signum.*

512. *Fort. Ægyptia ducitur.*

530. *In Vulgata editione legitimus, Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram: sed in versione Italica nusquam reperimus Sarai. Sed neque apud Augustinum, et eo antiquiores Patres, sed Sarra: deinceps vero non Sara, sed cum duplici rr Sarra* MART.

- A *Maribus exhibitis adimit præputia ferro,
535 Adjungens pariter quoscumque ex plebe seorsa.
Inde etiam tempus promissis muneris instat.
Solitum in tremulos vultu crispante cachinnos,
Dum tacitus secum promissa ingentia volvit,
Posse Deum credens, quidquid non exstitit un-* [quam,
540 *Condere, et infractos robur generare per artus.*
- CAP. XVIII. *Scandebat medium jam sol flagrantior* [azem,
*Magnificusque senex frigus captabat in umbras,
Cum subito juvenes pariter tres affore cernit,
Sedulius in cunctos, unum plus ambit, et orat,*
- 545 *Ne puerum celeri linquat, dum præterit, actu,
Pacifiscusque suæ dignetur tegmina quercus,
Atque pedes geminos frigenti ut perluat unda,
Ac positos panes mensæ dignetur amicæ.
Annuitur, jussaque citus veneranda facessit.*
- 550 *Ipse etiam properans sese dat Sarra videri.
Mensurasque libans ternas ex polline profert,
Quas dederat tosto cinerum torrere vapore.
Tum vitulus tumida procurvans cornua fronte
Deligitur, nullo suscatus tergora nævo,*
- 555 *Et modo constricti ponuntur fercula lactis.
Dumque Deum trina positum sub imagine pascit,
Dulcia sanctificis delibat gaudia dictis,
Quid rerum nunc Sarra gerit; namque abdita* [lectis
Tunc erat, et cæptas iterat lux vera loquelas.
- 560 *Euge memor vatis pleno non serius anno*
- C *Mater erit, cum læta procul sub talia risit
Femina, et annoso desperat corpore partum.
Queritur hæc, intersuerit quæ causa cachinni,
Illa negat facili concussa in sese fore risum,*
- 565 *Dum timet, et tacito volvit sub pectore culpam.
Consurgunt juvenes parili fulgore decentes,
Et Sodomam toto subjectam lumine visunt.
Tum Dominus vati nil promptum non fore passus,
Eloquitur, quæ causa graves se ducat ad urbes:*
- 570 *Clamore immodico Sodomæ, junctæque Go-* [morrhæ
*Excitus veni, verumque invisere curo.
Ut quod turba nocens, quod vox horrenda la-* [borat,
Oppida bina simul cælesti ex fulmine flagrent.
- D *Hic trepidus vates famulo sermone poposcit,
575 Noxia qui numerus sanctorum mœnia serret?
Quinque ex denis capiens primordia summæ,
Ab his quinque viris cognoscit tegmine forti*

545. *Puerum, scilicet servum. Sic enim se vocat Abraham servum Domini.*

550. *Emenda Ipsa etiam.*

564. *Fort., facili concussam se fore risu.*

577. *In Scriptura, et apud Augustinum, aliosque sanctos Patres indulgentiam toti civitati Deus promittit, si in ea decem reperirentur justi: at vero Juvenecus hic ait, a quinque dumtaxat viris potuisse oppressum vitium populum vitare ruinam. An ita aliquibus in Scripturae codicibus legerit? Certe nec quinque justi Sodomæ (fort. Sodomæ) incendium*

Oppressum vitis populum vitare ruinam.
 CAP. XIX. *Ilicet ad Sodomam veniunt duo, Na-*
[tus, et Alter,
 580 *Hespero submitti cum jam prorumperet igni.*
Ilic pro foribus Lodus de more sedebat.
Cumque viros simili lustrasset corpore claros,
Pronus adoratos consueta ad limina duxit,
Optantes media potius habitare platea,
 585 *Azym quos tenui de polline candida pascit;*
Sopitaque dehinc componunt membra cubili.
Ecce furens tota procurrit turba Gomorrhæ,
Seditione truci circumdans atria Loti,
Atque viros poscens tumido dilitigat ore.
 590 *Ille memor pacis tentat mollire frementes,*
Atque etiam natas cupide dementibus offert,
Ut licito potius luxu perversa voluptas
Æstuet, a simili disjungens turpia sexu.
Sed nil dicta movent, franguntur limina ferro,
 595 *Ac dum se glomerant, dum fortia claustra re-*
[vellunt,
Lumina septa sibi piceis gemuere tenebris.
His actis, auferre procul sua pignora jussus,
Invitat generos sensu torpente negantes.
Quod tamen assiduo potuit mens blanda rogare,
 600 *Eduxit natas chara genitrice sequentes,*
Ac dum progreditur, dum scandit culmina collis
Oppositi, secumque putat, quid deinde sequatur,
Femina post tergum positas dum respicit arces,
Diriguit, speciemque salis pro corpore sumpsit.
 605 *Ille subit celsæ securus tecta Segorræ.*
Mox fragor horrisono de sidere fulmina tor-
[quens,
Sulphuræque ruunt olido cum turbine flammæ,
Quæ pariter muros, atque ardua culmina lam-
[bunt.
Omnibus in cinerem celeri cum labe revulsis,
 610 *Cernebat rutilo surgente vertice flammæ*
Eminus Abramus, memori cum pectore tractans,
In verbis Domini numquam se adungere men-
[dum.
Nec minus et Lodus tuta compositus in aula,
Solamen tenero natis præstabat amore,
 615 *Quæ sine conjugibus nequibant edere prolem.*
Ilæ, cum perspicere sublatum germinis usum,
Maternumque decus, solo genitore relicto,
Componunt epulas, ac pronunt vina parenti,
Nescius ut velitum natarum nosceret usum.
 620 *Nec mora, femineis concrevit sarcina fibris,*
Et parili ambarum vitalia semine turgent.

vitaverunt: sed quatuor tantum, Loth, ejus uxor, et duæ filiæ. MART. Existimo potius, auctorem poematis scripsisse A bis quinque viris.

585. Legendum videtur *Azyma*.

589. Horatius ait, vers. 94 Art. poet.: *Tumido dilitigat ore.*

592. Auctor fortasse scripsit *lusu*, non *luxu*. Vide vers. 775.

594. Vulgata non dicit, fractas fuisse fores, sed *propæ erat*, ut *effrangerent* (lege *effringerent*) *fores*. MART.

PATROL. XIX

A *Prima creat puerum patrio sermone Moabum,*
Altera disparibus Anmanum nuncupat orsis.
Hic pater Ammonum, genitor Moabitibus ille
[est.

625 CAP. XX. *Interca excedit positus de sedibus*
[Abram,

Et Gererum ad terras socia cum conjuge transit.
Hic Abimelechus cupiens consortia Sarræ,
Principis arbitrio, germanam nam fore vates
Dixerat eximius, fraudem ne forma pararet.

630 *Conjugis innocuo, rivales dum cavet iras,*
Nec tamen valuit, validis terroribus actus,
Qui mentem afficiunt, quoties perversa libido est:
Nam Deus immissio torsiit lictore tyrannum,
Prosequitur trepidus vatem vix mente reversa.

B 635 *Cur Sarra sit dicta soror, ceu nulla marito*
Vincla ligent nuptam, cum sit conjuncta pro-
[phetæ.

Ille docet causas, seseque a crimine purgat,
Mentitus nihilum, fratris nam gemine creta
Sarra fuit, juncta diducens linea sanguem.

640 *Hæc ubi constiterant, rector dat mille talenta,*
Et famulos, his molle pecus, armenta que jungit.
Jugera quin etiam latos diffusa per agros,
Dummodo promeritum lenirent dona ratum.
Namque domus regis admissa piacula pendens,

645 *Qui cum terrifico rupisset somnia visu,*
Agmine morborum pariter grassante per omnes,
Germina femineis dudum decusserat alvis.
Verum ubi pacificus vates pro rege poposcit
Procubus ante Deum, promptim se læta per
[omnes

650 *Reddidit ubertas, aloeque implevit opimas.*
 CAP. XXI. *Ipse etiam insuetis postrema in tem-*
[pora votis

Fit pater, et læti reputans solatia risus,
Nuncupat Isaacum, mandata et numinis alti
Efficit, octavo decerpens lumine tegmen

655 *E veretro, stabilesque videns jam promere gres-*
[sus.

Conjunctus inter propria de stirpe propinquos
Vescitur, et mensis genitor gratatur opimis.
Nam desperatis major fit gratia votis.
Jamque puer puero junctus dum ludit alumno,

660 *Compulit ignito matrem turgescere selle.*
 D *Et tamen invitus senior dum maxima jussa*
Observat Domini, pariter detrusit utrumque.
At mulier postquam dōmini de sede remota est,
Avia dimoto lustrat secreta regressu.

610. Sensus postulat *surgentes* pro *surgente*, aut *surgenti*.

630. Conjicio *conjugis innocui rivales dum cavet iras*.

631. Forte, *Nec tamen evaluit*.

639. Videlicet *sanguen* neutro genere, et more antiquo.

644. Forte, *pendit*.

658. Ex nostro Juvenco, qui elegantius lib. 1, vers. 44: *Gratius ut donum jam desperantibus esset*.

- 665 *Jamque panes cunctos, vinumque insumpserat* A
[omne,
*Exanimem lasso suspirans pectore natum,
Devenit ad puteum, cui tum Miratio nomen
Indiderat, mæsto quæ inflevit devin quæstu:
Cum Deus afflictæ lacrymis trans æthera motus*
- 670 *Confirmat trepidam, natoque ingentia dicit*
*Regna parata suo, cujus tum clade gemescat.
Ilicet irriguo scatebras de gurgite libans
Erigitur, natoque simul gaudente lætatur.
Procedunt pia jussa Dei, jam parvulus arcum*
- 675 *Tendere, et aligeras cœpit torquere sagittas.*
*Interea vates, ne quid clam forte pararet
Ductor Abimelus, conueniit fœdera pacis.
Ut quia de puteis fuerant certamina mota,
Reddita securam firmarent otia vitam.*
- 680 *Juratur, placitæque manent concordia pacis.*
*Inde senex curvo terram dum [vomere] sulcat,
Ingentem lætis complevit messibus aulam,
Sublimemque Deum supplex per vota precatus,
Philistinorum placidus consedit in arvis.*
- 685 CAP. XXII. *In quibus ætherei tentatur nominis*
[orsis,
*Unicus ut natus gladio decumbat ad aram.
Nec mora, cum tumidi conscendit culmina collis,
Cornipedem ducens famulis, natoque vadentem,
Tertia jamque dies, cum sol candentior axe*
- 690 *Fulgeret medio, totas dum contrahit umbras,
Dimittit pueros senior, natumque capessit,
Ut sarmenta gerens, flammæ pabula, collo,
Scanderet oppositi pariter fastigia collis.
Jamque adeo flammis surgentibus altar ad ipsum*
- 695 *Sistitur, evinctus manibus post terga retortis.
Dumque pater natum properat diffindere cultro,
Eminus albentem prospectat sedulus agnum,
Qui melius fuso completeret sacra cruore.*
CAP. XXIII. *Hic actis vetulo decedit corpore Surra.*
- 700 *Cumque locum busto præstarent pignora Getis,
Dissensit vates, pretio laxare paratus.
Quadringenta dedit sestertia dives Ephremo,
Dum sociam duplici gaudet mandare sepulcro.
Nomen Mambra loco veterum narraverat ætas.*
- 705 CAP. XXIV. *Ilicet e famulis quemdam, quem*
[vita, fidesque
*Fecerat insignem, conceptis dicere verbis,
Et jurare jubet, dextram dum subdit amicam,*

665. In vulgata versione non vinum dedit Abraham ancillæ suæ Agar, cum eam domo expulit, sed aquam in utre: *Et tollens panem, et utrem aquæ, imposuit scapulæ ejus.* Et infra: *Cumque consumpta esset aqua in utre, abiecit puerum.* MART. Auctor fortasse scripsit *Jam panes cunctos, undamque insumpserat omnem.*

668. Melius, *mæstoque implevit devin.*

685. Fortasse, *nummis orsis.*

691. Melius alibi Martenius scribit *capessit et capessunt.*

697. Non agnum ex Vulgata versione, sed arietem vidit Abraham inter vepres hærentem cornibus. MART.

702. In Vulgata editione quadringentis siclis argenti sepulcrum emisse legitur Abrahamus. Est autem

*Connectitque sentur, nullam de gente Chananna
Jugendam nato, quoniam de stirpe parentum*

- 710 *Sit ducenda magis; quæ si fortasse resistat,
Mittendum cælo, facilem qui molliat iram.
Ille alacris tumidis imponit dona camelis,
Assyriamque petit, jam cernens tecta Nachorræ.
Dumque silens secum Domini mandata revolvit,*

- 715 *Conspicit eximiam venientem fonte Rebecam,
Quæ non tarda viro frigentes porrigit undas,
Invitatque domum. Cujus sit filiu, fatar.
Jungitur hospitio juvenis, mox munera promit.
Omnibus expliciis, vadit nuptura marito.*

- 720 *Jamque iter emensos prospectat cominus Isaac,
Quem Rebecca videns, dorso reflexit ab alto,
Obstipumque caput tenet velumine condit.*

- B *Junguntur taciti, Dominoque auctore lætantur.*
CAP. XXV. *Sed postquam senior centum tran-*
[scenderat annos,

- 725 *Septies et denos, largitus munera cunctis,
Decessit, gemini donatus sede sepulcri.*

- Interea patrias indeptus filius ædes,
Ad puteum degit, fuerat cui Visio nomen.
Jamque quater denos illic transegerat annos,*

- 750 *Conjuge cum dicta patriam ditaverat aulam:
Quæ cum præcipuo canderet sidere pomæ,
Infœcunda diu nescivit gaudia matris.*

- Sed cum sanctifico Dominum deposceret ore,
Hæredem ut justum conjux gravidata crearet,*

- 755 *Auditur; geminis turgescit fœta Rebecca.
Quæ mirata diu crescentis pondera ventris,
Consultit ætherei supplicis responsa Tonantis,
Agnoscitque suo populos in pectore binos
Disparibus meritis ad lumina surgere vitæ.*

- C *Nam qui prima tenet meritæ primordia lucis,
Subditus imperiis agitur servire minoris.
Ergo ubi jam facili gignuntur pignora partu,
Corpore puniceo senior se promit ad auras,
Nigrantes toto consortas corpore setas,*

- 745 *Quem pater Esau placito de nomine dixit.
Post fraterna tenens manibus calcaria pressis,
Nascitur insigni prædives mente Jacobus.*

- Lustrabat senior vacuos venatibus agros,
Buccina raucisoni dum complet saxa tremore.*

- 750 *Ast alius blandi conserrans pectoris acta,
Gaudebat patriis illæsus vivere terris.*

- D *Majorem genitor tenero palpabat amore.*

siclis Hebræorum moneta, cujus pretium est quatuor Romanorum denariorum. Pro quibus Juvenens hic sestertia quadringenta ponit. Sestertium autem erat pars quarta denarii Romani. In codice nostro ms. prima manu legebatur *Ephreno*, quod nomen proprius accedit ad Vulgatam, quæ habet *Ephron*. MART.

705. Inter opera Hieronymi edita est epistola, quam Gennadius attribuit Eutropio sacerdoti, de quo post Paulinum agit. In ea autem epistola spe-lunca illa duplex, quam a filiis Emor comparavit Abraham, sepulcrum duplex dicitur non semel, ut hic apud Juvenem. MART.

731. *Pomæ mendum, ut puto. Forte formæ.*

744. *Crediderim, legendum consortus.*

751. *Suspicio vivere lectis.*

- Ast alium toto mulcebat pectore mater.
Qui cum nihil jam lentem solviasset in unda,*
755 *Compositos fratrem nidentem sumere pastus
Perpultit, ut primos sibi met deserret honores.
CAP. XXVI. Hac inter malesuada fames, et*
[prima malorum
*Compu'tit a patriis vatem discedere terras,
Philistina petit rura, mox Gargara transit,*
760 *Abimelecha suo que tum sub jure tenebat.
Insedens claro Dominum cum lumine vidit,
Urgentem dictis, adeat ne regna Canopi,
Sed teneat solum, Dominus quod præstitit, arum.
Nam licet ignotos inter videre morari,*
765 *Attamen immensum genitor mansurus in orbem
Semine multiplici gaudebit crescere gentes,
Testamentu mei sument que maxima verbi.
Ilicet in Geraris sociu cum conjuge degens,
Germanam potius paternæ edisserit acta,*
770 *No commota levi cupidine turba Filiasi,
Conjugium votis correptis tolleret armis.
At rex, dum patula lustrat secreta fenestra,
Ludentem nivea cernit cum conjuge vatem,
Connudumque videns, cunctos sub lege coarset,*
775 *Ne sociam quisquam tentet raptare prophetæ.
Jamque famem dudum patriis qui suserat Otis,
Herres mollitæ dum spargit credita terræ,
Gentes. os læto carpsit de cæspite fructus.
Nec minus interea placido ditescit in actu*
780 *Multimodas inter pecudes, terram, us feracem.
Continuo infelix torquet dum pectora livor,
Irriguos turbat puteos, atque aggere complet, G
Ut præcul abcedens possessor linqueret ugnos.
Eritans igitur tumidæ discrimina rixæ,
785 *Discessit, mansitque diu convulle Gerare,
Et cum sollicito puteus dimitteret actu,
Invenit gelidus scatebroso e fonte lymphus.
Exceptusque dolo pastorum deserit iras,
Inausosque locos Litis de nomine signat.*
790 *Promovet inde gradum, rursusque egestu pro-*
[fundo
*Terra cavo gelidos in luce protulit amnes.
Et quia mordaci fuerat certamine trusus,
Compellat meritis liventia pectoru dictis.
Ac postquam teitricas fregit pax aurea lites,*
795 *Nomen Abundantis studuit transcribere terræ.
Dumque sagax mutui celeri nova gramina passu, D
Devenit ad colles, quibus est Juratio nomen.
Illi perspicuo Dominum cum lumine cernit,
Tempore quo medio evolvunt sidera cursus,*
754. Nihil jam, fort. Niliacæ. MART.
755. Nidentem, verbûm barbarum, nempe nidore permotum.
759. In Vulgata scribitur Gerara, uti etiam in hoc carmine, v. 768.
760. In Vulgata Abimelech dicitur.
769. Forte, fraterno edisserit actu.
773. Verbum jocantem, seu ludentem, ita alii otiam interpretantur, ut conjugii actus significetur.
777. Legendum videtur Hordæa, idque confirmat antiqua versio Italica, in qua legit S. Hieronymus et invenit in anno illo centuplum hordæi. MART.*
- A** 800 *Admonitus tristes e pectore trudere motus,
Invincto tutante Deo per bella, per hostes.
Exitus gelidos post somnum colligit artus,
Et venerans structa Dominum mox supplicat ara.
Interea reges veniunt Abimehus, et Osas,
805 *Ficolo comitante simul, ferrumque gerente,
Ut quia pacifico vellet se adjungere vati,
Necteret insertis concordia fœdera dextris.
Excipitur placido, mensaque expletus eadem,
Optatam revehiti posito discrimine pacem.*
810 *CAP. XXVII. Hac inter medios surgit discordia*
[fratres.
*Namque pater longo jumdudum grandior ævo,
Amissum cum sole diem, oculosque sepultos
Mente ferens placida, mortemque instare recordans,
B
Majorem natum, pietas quem sola videbat,*
815 *Impellit, sumat pharetram, celeresque sagittas,
Exhibeatque sibi carnes de more ferinas,
Sumpturus patriæ confesim munera lingvæ.
Id Rebecca videns, charum dat scire Jacobum,
Compellens, geminos ut promptim deferat hædos,*
820 *Ac pro fratre vago studeat mactare parenti.
Et ne forte dolos nudaret corpore leni,
Pellibus obtegat, hirsutum quæ fore præsent,
Fraternaue toga prævelans pectus, et artus,
Obtulit indeptas veluti venatibus escas.*
825 *Nec tamen occuluit penitus prænuucia corda.
Namque senis juvenem totum dum dextera lus-*
[trat,
*Noscit at Esauum setis, sed voce Jacobum.
Ac postquam compressa fames, dimotaque mensa*
[est,
Admonet, ut propius sese sistatque, locetque.
830 *Ille ubi demissus successit vertice dextræ,
Candida sanctiloqui percepit dicta parentis.
Ocula dum pressis delibata dulcia labris,
Nam post optata longæ commercia vitæ,
Anterior frater minimo servire jubetur.*
835 *Interea Esans, longis discursibus actus,
Viscera jam saturo portabat capta parenti.
Et licet officio multum placuisse, et actu,
Intercepta tamen non quirit sumere dona.
Inde ira, et lacrymæ, et fraus quæ sita nocendi :*
840 *Quam Rebecca videns fraterno in pectore proditi,
Jacobumque monet cognatas vivere Carras,
Labanumque suæ germanam querere matris,
Donec longa dies conceptas mitteret iras.
CAP. XXVIII. Jungitur et matris monitis sen-*
[tentia valis,*
789. Fort., Infaustosque, vel Invasosque.
791. Melius, in lucem.
799. Lege medios evolvunt sidera cursus, vel medio voluntur sidera cursa.
801. Lege Invincto.
802. Lege Excitus.
808. Melius, placide.
821. Melius, corpore levi, vel lævi.
822. Forte, obtexit.
839. Hiatum effugies, si legas fraus est quæ sita.
843. Forte, mitiget iras.

- 845 *Dum tranquillo docens, natum communiter orant: A* 895 *Proque labore viri natam despondet amanti.*
Ne pete connubium, juvenis, de gente Chananna,
Sed memor eloquitis chari genitoris adhære.
Est locus Assyrii, gemino qui mergitur amne,
Hic pater est matris, nobis Batuelus amicus.
- 850 *Labanusque gener, totis qui prædia campis* 900 *Sed fraudis commenta dolens concepta Jacobus,*
Læta tenet, natasque sovet pubentibus annis.
Illa tibi conjux, moneo, de stirpe petatur,
Quæ genus egregium nostro de sanguine ducit.
At juvenis monitis gaudens servare paternis,
- 855 *Egreditur linquens patriam, multoque labore* 905 *Sed Deus ætheriæ regnator maximus aulæ,*
Defessus, dulci declinat lumina somno.
Et dum prægelido consternit saxa cubili,
Præduram sesso supponit vertice caudem,
Ac dum securo refoventur membra sopore,
- 860 *Aspicit intrepidus toto de lumine mentis* B 910 *Nunc sequitur Juda, tribui mox inditus auctor.*
Hærentem scalam pure trans nubila cælo,
E gradibus cujus sublimis turba ruebat.
Ast alia e terris superas scandebat ad arces.
Ac dum præcipiti voluntur corpora casu,
- 865 *Omnipotens prona spectabat fronte ruentes,*
Hæc super adjungens: Ego sum rex magnus Olympi,
Jam pridem Dominusque tuus, Dominusque pa-
[rentis:
Pelle metus, præstes, tellus, cui membra dedisti,
Certa tibi sedes, et cunctis te duce natis,
- 870 *Tu nunc pergememor, cæptumque aut desere munus.* 920 *Qui cum pro meritis mercedem solvere vellent,*
Me duce, dimissas iterum remeabis ad urbes.
Illi somnum ingens rumpit pavor, ossaque tota
Concutit humenti perfundens membra fluore.
Et super hæc memorat: Domus est hic magna C
[Tonantis,
- 875 *Portaque, quæ gemino reserat de cardine cælum.*
Mox lapidem, capiti fuerat qui subditus, unguis,
Atque Domum Domini compellans, indice saxo
Promittit, decimos daturum se fore fructus.
CAP. XXIX. Jamque iter incæptum celerans,
[quo semita duxit,
- 880 *Pervenit ad puteum, qui vasta in devia solus*
Molle pecus riguis semper palpaverat undis.
Hi e gregibus trinis pastores sole calenti
Libabant tenues latices, æstumque levabant,
Hisque salutatis, disquirat singula vultis,
- 885 *Incolumesque videt cunctos, quos mente quærebat.*
Hæc inter nivea gradiens Rachelæ figura,
Urgebat patrias ad pocula nota bidentes.
Quam promptim juvenis fraterno e lumine visam
Castos in amplexus cognata ad pectora jungit,
- 890 *Desolvens lapidem, putei qui texerat ora,*
Seque simul juncto germanum sanguine pandit.
Quem procul intuitus sensu gaudente Labanus,
Advolat, et sueta juvenem componit in aula.
Nec patitur, gratis vatem servare propinquum,
861. Forte, puro trans nubila cælo.
 868. Malim præsens tellus.
 870. Emenda: cæptumque haud desere.
 872. Corrigo: Hic gregibus.
 884. Vatis pro vates.
 888. Forte, fraterno lumine.
 890. Melius. Devolvens, ex sacro textu.
- 915 *Nascitur et virgo germanis congrua Dina.*
Tandem sera Deus largitur dona Rachelæ.
Æthereas tenerum Josephum gignit ad auras.
Ergo ubi jam proles utraque ex conjuge parta est,
Discessum a soceris, et quæ quæsierat, orat:
- 925 *Enitens, ut longa sibi momenta pararet,*
Decernit virgas rupto de corpore matrum.
Mystea prima fuit, storaci mox altera dempta est.
Tertia vulsa nuci, quo sensim lana colores
Dividuos raperet virgarum perlita succo.
- 930 *Nam per stagna pecus properans mersare balantum,*
Signavit vario tinctum discrimine succi,
Invidiam propter variam, quia dixerat ejus
Esse socer mercem, multis quam tempserat annis.
Hic cum divitiis alitos præstaret inemptis,
- 935 *Invidiam lævo movit livore dolentum.*
CAP. XXXI. Dumque socer dirus lanarum vellera
[tondit,
Libertas permissa viro, qua commoda ferret
Omnia, et incoctos tosta fornace penates,
Quos Syrus in patriis credebat numina Carris.
- D 940 *Hæc tamen involucris cohiebat cauta Rachelæ,*
Ne pater inventa puniret crimina noxæ.
Digressus victo conscendit flumine collem,
Quem Galatum indigenæ patrio sermone loquantur.
Tertia jamque die soceri pervenit ad aures
- 945 *Discessus generi pariter, pariterque natarum.*
910. Pro Nunc legi potest Hunc: sed non male est Nunc.
 911. Forte, alias.
 927. Forte, Myrtea prima fuit. Vulgata ait: Virgas populeas virides, et amygdalinas, et ex platanis.
 932. Locus obscurus, vel corruptus.

*Illicet auxilium fraterno ex agmine poscit,
Quæsitumque diu sexto jam lumine Nangus,
Ne noceat, sancto Domini terrore vetatur,
Mitificusque sua is, quæ credit numina, poscit,*
950 *Et cunctis quæsitæ locis non cognita mæret.
Postquam depositis rediit pax certa querelis,
Congeries struitur saxis crescentibus alta,
Ut locus exstructo maneat munimine testis,
Ac positus limes limen discerneret agris.*
955 *CAP. XXXII. Ecce viæ medio vates vdit ardua*
[castra,
*Quæ Deus astrigero ductat moderanine rector,
Indidit et nomen testatus: Hæc Deus implet.
Interea electos juvenes præcurrere jussit,
Muneribusque graves, germanum quæ jubet ut is*
960 *Ut reditum placidus tribuat; pacemque petenti
Annuit ille libens; sociis, atque agmine multo
Stipatus, fratrem contra nil turbidus exit,
Cumque quater centum terretur turba virorum,
Plus species, quam tela nocent famulantibus armis.*
965 *Discretis igitur gregibus, hæc prima locavit,
Quæ donata sibi dignetur sumere frater,
Atque simul flexa Dominum cervice poposcit:
O Deus, immensi spes, et substantia regni,
Qui Deus es semper genitoris solus, atique,*
970 *Cujus ab exilio faciunt me jussa reverti,
Grandia ditato largitus commoda servo,
Jussisti lenta fluvium transmittere virga,
Jordanemque tuum illico transmittere gressu.
Et nunc dividuis cernis me degere castris,*
975 *Ut varios casus gemino munimine casus.
Eripe me his, invictæ, malis, et spicula fratris
Infracto placidus quam primum decute ferro,
Ne rapidus duro seriat mea pectora telo.
Ergo ubi composuit socios, somnosque petivit,*
980 *Luctantem superare Deum sub nocte laborat.
Femine nam presso, stupuit pars corporis illa.
Cumque diu vellet membrorum solvere nexus,
Is, qui pulsarat valido certamine vatem,
Præstita dimissum Dominus post dona remisit.*
985 *Nomine mutato, Jacobus desinit esse,
Ac Dominum Cernens cunctorum dicitur ore;
Ausus quinetiam Domini condiscere nomen,*

947. In Vulgata Laban. *persecutus est diebus septem.* MART.

949. *Quare furatus es deos meos?* inquit Scriptura: ubi observat S. Augustinus quæst. 94 in Genes., quod a principio libri Geneseos nunc primum invenimus deos gentium. MART.

955. Castra hæc, inquit S. Augustinus quæst. 101 in Genes., nulla dubitatio est, quod angelorum fuerit multitudo: ea quippe in Scripturis militiæ cæli nominantur. MART. Facili mutatione versus constabit, videt pro vdit.

959. Versus corruptus, ut multi alii passim, quos sine censura prætereo. Conjectura probabilis est, quæ jubet uti, vel quæis jubet uti.

973. Mendum etiam hic subest.

975. Forte, *Ut varios caveam gemino.*

978. Magis placeret *mea pignora.*

986. *Dominum Cernens*, id est, Israel: nam Israel *videns Deum* interpretatur ex Origene, Basilio, Gregorio Nazianzeno, Chrysostomo et Augustino. MART.

A *Non potuit, soli quod jus est nosce Tonanti.
Ipse locum Domini compellat nomine visi,*
990 *Contigerat cujus sublimes cernere vultus.
Atque ubi se Dominus pulsa jam nocte removit,
Egreditur longa sustentans cuspide grassus.
Hinc Judæa memor devitat mandere nervum,
Qui femur astrictum rigido munimine fulsit.*
995 *CAP. XXXIII. Jamque videns fratrem vallatum*
[cum grege turma,
*Procurvus prona Dominum cervice salutat.
Congressi multo conjungunt pectora fletu.
Et jam jamque magis vario sermone requirit,
Qui veniant comitante manu, quæ turba sequatur.*
1000 *Ille docet, nuptæ quo sint genitore creatæ,
Diversique greges qua sint mercede parati,
Confestimque nurus curvo cum poplite fusæ
Admorunt teneros cognata ad basia natos.
At senior prolata pie dum munera vitat,*
1005 *Mitificus mulcet concordis pignora vatis,
Atque libens fratre pariter comitante recurrit,
Ut vice sermonum sensim sua gesta referrent.
Sed quia lentigrado serpebant agmine sætæ,
Subsedit vates, gregibus, famulisque regendis,*
1010 *Parvaque frondoso posuit mapalia tecto,
Nomine quæ fixo placuit vocitare Tabernas.
Devenit ad Sicimas, quæ sunt regione Chananna,
Mercatus pretio confinis prædia terræ,
Atque Deum structis properans altaribus orat.*
1015 *CAP. XXXIV. Illic improbius Dinam Correu*
[amatam
*Polluit, et teneræ præcerpsit virginis usum,
Conjungique volens socris, præpudia dempsit,
Grandia dona ferens rapta pro conjuge vati,
Oppressus tota pariter cum pube necatur.*
1020 *Natorum ferro doluit hæc gesta Jacobus,
Infractum sædus socia cum gente locutus.*
CAP. XXXV. Illic Omnipotens monuit discedere
[vatem,
*Ac domum fidam Betheli in sede locare,
Festinat, paratque Deo, natosque precatur,*
1025 *Ut delubra Deum rigido firmata metallo
Comminuant, niveoque togas sub tegmine sumant.
Ipse deos nullos Terebinthi abscondit in antro,*

988. *Lege nosse.*

1015. In Vulgata legitur *Sichem*, pro quo Juvenec scripsit *Correu*, quod nomen gentis esse videtur. Nam occurrunt in Scripturis Choræi. MART. Augustinus quæst. in Gen. 107, 405, legit, *Sichem filius Emmor Ævæi*, sed in octo mss. habet *Emmor Choræus*. In textu græco legitur *Evæus*; sed in mss. Alex., et Sar., necnon in edit. Aldi, *Corræus*.

1017. Corrige *præputia*.

1018. Post hunc versum collocandus est versus 1037, ut facile ex sacro textu intelliges.

1025. Forte. *Atque domum fida.*

1025. Melius, *formata metallo.*

1027. Vulgata versio: *At ille infodit ea subter terebinthum.* At versio Italica, quam citat S. Hieronymus contra Helvidium, *Abscondit ea Jacob subter terebinthum.* MART. Ambrosius, epist. 66, ad Romul.: *Jacob abscondit in aureas cum simulacris gentium: et libr. II de Jacob c. 7: Ibi deos accepit alienos, et abscondit eos sub lentisco.* Digitized by Google

- Ingentemque videt Dominum depromere cuncta
Verba sibi, vatemque fore se numinis alti*
- 1030 *Ditibus in terris, Dominus quas voverat Abræ.
Ipse loco nomen posuit, saxumque sacravit
Quod venerans liquido totum perfundit olivo,
Erexitque domum turris sub tecta Caderæ.
Hæc inter Rachelæ gravi confecta dolore,*
- 1035 *Funere facta parens Benjaminum fudit ab ulvo.
Namque præter notos justis de matribus ortus,
Tertia luce dehinc, majus qua vulnera fervent,
Pignora supposita vati genitrice creavit,
Agnovitque libens socio de germine Ballæ*
- 1040 *Conspicuum Danem, quem Nephtalimus adurget.
Ast alios mox Zelfa creat, Gadumque, Aærum-
[que.
Obtinet hoc etiam meritis, quod desore norat,
Ut patrios vultus tanta cum prole videret;
Ut qui jam vetula fuerat genitrice creatus,*
- 1045 *Bis senio insignis posset gaudere nepote.
Ergo ubi jam tandem bis nonaginta per annos
Vita fuit proceris, et longum ducta per ævum,
Solvitur, et lasso de corpore candidus exit,
Visurus sanctas, quas dat prudentiæ, sedes,*
- 1050 *In quibus astrigero recubans per sæcula pulchro,
Invitat niveos secura ad gaudia justos.*
- CAP. XXXVI. Jamque juvat fratres metatos di-
[dere sedes.
*Nam quia non poterant angusto in limite terræ
Crescentes gregibus multos cohibere colonos,*
- 1055 *Anterior Syrum montem post arva Chananna
Accipit, et leta prædives pascua sumit.
Chananna sequens non linquit regna Jacobus,
Ut patrio semper gauderet mens pia ritu.*
- CAP. XXXVII. Illic conspicuas Josephus suscipit
[actus,
- 1060 *Effulgens inter tanto discrimine fratres,
Quanto luna nitet parva inter sidera cæli.
Qui cum jam septem, decemque attingeret annos,
Servabat patrias gerbose in gramine sætas,
Omnibus incedens natu minor, quos generosis*
- 1065 *Progenuit thalamus genitor, vel pellica serva.
Et quia conspicuus germana in classe virebat,
Fraternos sensus livoris frigore movit.
Hunc pater ex tota complectens stirpe natorum
Mulcebat tenerum valida inter corpora fratrum,*
1053. Antiqua versio Italica: *Extendit tabernaculum suum trans iurrim Ader.* Ita apud Hieronymum Quæst. Hebraicæ tom. II. p. 538. MART. Sic etiam textus Græcus.
1035. Melius, Benjamin.
1036. Fortasse, præter natos justis de matribus ortos.
1037. Locus hujus versus est post vers. 1018, ut tunc dixi.
1041. Forte, Gadumque. MART.
1047. Proceris, scilicet Isaac, qui annos centum et octoginta vixit. MART.
1050. Forte, sæcula fulcro.
1063. In Vulgata editione legitur *Joseph cum sedecim esset annorum.* At Hebraicus, Chaldaicusque textus, sed et Septuaginta interpretes atque etiam antiqua versio Italica: *Joseph autem decem et septem annorum erat.* Itaque legit sanctus Augustinus, immo
- A 1070 *Quoque magis cunctos inter conspectior esset,
Velabat varia vestis circumflua fuco.
Is cum jam teneris Domino inserviret ab annis,
Forte videt placido sopitus lumina somno,
Fratribus admixtum sese vincire maniplos,*
- 1075 *Dum medias inter distringunt serra novales,
Atque suum recto sublimem surgere cono,
Quem juxta prona fratrum oervice ruabant.
Postquam juvenis placido sermone relexit,
Commovit trepidi pavitantia corda tumultum*
- 1080 *Murmure terrifico regem dominumque loquentum,
Prodebant sceleri secretum desore solam.
Quoque magis gemina tristes dirumperet ira,
Somnia doctiloquo pandit perspecta parenti,
Omnibus admojis, quos linea sanguinis arctat.*
- B 1085 *Namque videbatur roseum sibi cernere solem,
Conjunctamque simul tremulo cum lumine lunam,
Hisque decem stellas, unaque assurgere junctas,
Et sibi caui domino procurva inflectera colla.
Hæc postquam obliquo genitor cognoverat ore,*
- 1090 *Fassus adorandum trepidis mox fratribus esse,
Illic excedunt juvenes, gregibusque paternis
Disquirunt lætas per florea gramina valles;
Ad quos missus abii, dumisque silenibus errat,
Edoctus, quodam Javenum monstrante, recessus,*
- 1095 *Gramine mutato fratrum quos legerat agmen;
Quem procul ut varia licuit prænoscere veste,
Consilium infaustum linguis discordibus aptant.
Omnibus invisum constat sententia fratrem
Perdere, et extinctum morsu narrare serarum,*
- C 1100 *Dum rapidi secum ventoso murmure mussant;
Somnia, cernamus, poterunt si pellere lethum.
Respuit hoc placidis Rubenus mitior orsis,
Frendentesque monet prædurum condere ferrum,
Stagnanti memorans melius mersare palude.*
- 1105 *Illic exiit, nudusque involvitur ulva.
Hæc inter Syricus merces mutare Sabæus
Ismaelida gravi trudebat mole camelos,
Dum properat Arabum messes deferre Canopo.
Ergo urbi germani spes est afflicta minoris,*
- 1110 *Judas ait, melius Josephum vendere nummis.
Celatur genitor, vestemque in sanguine tinctam
Perspiciens, nulla mentitur fraude neccatum.
Discindit manibus vestem Rubenus aduncis;
Nigrantesque sibi cilicum circumdat amictum*
- D et Isidorus Clarius in suis Bibliis. MART.
1063. *Lege herboso.*
1078. Forte, *Posteaquam.* MART.; vel hæc postquam.
1079. *Puto, tumultu.*
1104. E contrario Vulgata versio, *Miseruntque eum in cisternam veterem, que non habebat aquam.* MART. Melius profecto esset *Siccata memorans.* Ambrosius, de Joseph cap. 3: *Exutus est tunica..... Lacus autem siccus erat.*
1105. Vulgata non dicit, exutum tunc veste Josephum, sed tantum cum venditus est Ismaelitis. At cum fratres ejus sanguine tinctam sistere patri sibi proposuerint, statimque exutum fuisse verosimilius est. MART. Eundem narrationis ordinem tenet Ambrosius proxime laudatus.
1114. Forte, *amictus.* Ac videtur sequens versus huic præponendus esse.

1115 Afflictus luctu genitor, perquiriit amissum.
 Quem dudum acceptum semivir Pharaonis ha-
 [bebat,
 Auratas solitus mensas onerare tyranni
 Lancibus, et strepitu magnæ gaudere culinæ.
 CAP. XXXVIII. Hæc inter Thamara parit, dum
 [gaudia culpæ

1120 Læta placent, geminoque impletur pignore venter,
 Quorum prima puer meruit qui lumina vitæ,
 Exeruit, prævisitque manum, quam semina solers
 Panicea de veste ligat, mox conditur alvo,
 Et vice mutata confestim nascitur alter,

1125 Anteriora tenens, fuerat qui sorte secundus.
 Hic quoniam fuerat discretus limite quondam,
 Zaræ nomen habet, alium dixere Pharetem.
 CAP. XXXIX. Servabat Domini custodia fida B
 [Josephum,
 Non passus duræ subjectum vivere legi.

1130 Anterius nam dictus herus dat cuncta ministro,
 Nec spe cassa quidem; Dominus namq; mitis ob al'o
 Omnia, quæ juvenis servabat, largius auxit.
 Nec tamen obtinuit Petafretam mitis amore.
 Nam quia conspicuo fulgerent lumina vultu,

1135 Exorat coitum domina male saucia servi.
 Sed vitat jam sæda puer, seseque recusat
 Sacratum culpa immodica pressare cubile.
 Femina sed vitæ nequidquam perditæ flammis
 Explorat molles aditus, et tempora captat.

1140 Forte domum vacuum, solumque ut reperit,
 [instat,
 Consertumque manu cogit decumbere secum.
 Exsilit ille alacer, vestemque a corpore demit,
 Atque inter dominæ geminas dilabitur ulnas.
 Femina proclamat, viresque a crimine sumit,

1145 Vociferans, prædulce decus temerasse pudoris
 Fidentem forma juvenem, dum lubricus avo
 Fervet, et herilem molitur scandere lectum.
 Quin etiam tristi compellat voce maritum,
 Innocuumque reum placitæ vult subdere pœnæ.

1150 Quæ ceu vera putans, Josephum carcere claudit,
 In quo jam regis cohibebat pœna ministros.
 Carceris hunc custos blando mox pectore mulcet,
 Innocuumque videns, commissæ ergastula legat.
 CAP. XL. Illic forte duo, celsa quos torvus in
 [aula

1155 Condiderat nigro permotus velle tyrannus,
 Inclusi pœnam trepido sub corde pavebant,
 Ac dum sollicitis furantur lumina curis,
 Somnia venturis viderunt nuncia rebus.
 Hos cum perspicuo lustrasset lumine mæstos,

1160 Perquiriit causas, cogitque occulta fateri.
 Continuo qui vina dabat consueta tyranno,
 Eloquentur, quæ visa forent sub nocte sopora :

1131. Forte, Nec spes.

1153. S. Angustinus, quæst. 130 in Genesin, vocat eum *Putefretum*, Vulgata versio *Putiphar*.
 MART.

1159. Virgilius, iv *Æn.* vers. 425 : *Sola riri molles aditus, et tempora noras.*

1144. Ex Juvenali, sat. 6, v. 285.

A *Cernebam viridi frondentem palmite vitam,
 Dum serpit, necque suo de verbera pendet,*
 1165 *Pampineos inter flexus tres affore fundos,
 Uvaque nectareo pendebat flava racemo.
 Inde calix regia, quæ nitia pocula libat,
 Spumabat tenero, quod pressit dextera, musto,
 Quem dominus prompta susceptum palma tenebat.*

1170 *Quonia tum juvenia signanter clausa revolat,
 Tres fundos tres case dies, quibus ille secutis
 Amissum rursus relegat, repetatque favorem,
 Mixturus placido, quæ vidit, pocula regi.
 Hoc tantum meritis pro talibus effice, dixit,*

1175 *Ut, cum sumpta tibi fuerit fiducia fandi,
 Dimoveas nostram nullo de crimine pœnam:
 Hebræa genæ dicta mihi, Nam venditus exsul
 Crimine fraterno servitum nobilis ivi.
 Post hæc visa sibi pistorum maximus infit :*

1180 *Vertice trina meo visus gestare canistra,
 Regificis dapibus, tantoque impleta paratu,
 Unguibus innumera valucres quæ rapta ferebant.
 His dictis, sat vera quidem, sed dura loquente,
 Mactandum duro testatur mox fore ferro,*

1185 *Avulsamque caput figendum stipite celo,
 Quod valucres curvo dicerant protinus ars.
 Redditus ille loco, cæsus hic corpore truncus est.
 CAP. XLI. Interea geminas jam tempora lapsa
 [per annas,*

*Rursus ad Eos torquebant sidera cursus,
 1190 Somnia cum ductor vidit Niloticus ista.
 Namque videbatur, fluvium dum spectat æmœnum
 Corporibus nitidis septem spectare juvenecas,
 Tondentes viridi pupantia gramina ripa.
 His alias turpes macies subjungere gressus;*

1195 *Dumque suis pigræ mirum ! vix osibus hærent,
 Eximias patulo sorbebant ore juvenecas.
 Somnia junguntur paribus non dissona causis ;
 Ecce videt spicas sæcundo e germine septem,
 Atque alias tenues, et farris semine cassas*

1200 *Horrendum dictu ! gravidas ceu mandere fruges.
 Id visum mæstus nequaquam mente coercesit,
 Sed trepidus cunctos, qui callent, affore jussit,
 Disquirens, clausis quæ sit sententia rebus,
 Atque ubi consultus tacuit Memphisiticus augur ;*

1205 *Carcere qui dudum laxatus, vina præbebat,
 Eloquentur juvenis, sese, pendente Josepho,
 Amisso rediisse loco, sociumque necatum.
 Mittuntur propere, ratem qui crimine toto
 Ezutum, turpi celeres de fornice tollant,*

1210 *Informesque genas, et crines carcere pastos
 Tondentes, prisca facerent revirescere formæ.
 Ergo probus dictis consultus talia reddit,
 Atque docet, vacas annorum nuncias esse,
 Atque leves spicas septenos disserit orbes.*

1164. Putabam necque suo.

1165. Notandum fundos pro propagines.

1195. Pupare, crescere, verbum barbarum, quod indicatur a Ducangio ex Pappia, et Statut. Saluc. colat. 7. c. 196.

1194. Forte, turpes macie.

- 1215 *Namque ita de gestis ventura insignia formis,
Ut septem sæcunda satis sit terra per annos,
Atque famem diram parili cum tempore gignat:
Quis penitus tellus sitiētibz arida venis
Pallida pulvereo consumat gramina sulco.*
- 1220 *Namque duplicibus junguntur somnia visis,
Certa Deus juncto mandat constare tonante.
Quin potius dum tempus adest, dum cura medendi*
[est,
*Elige de cunctis procerem, qui præsciū horum,
Judicibus positis, totam sublimis Ægyptum*
- 1225 *Temperet, et quintas quacumque ex messe reposcat.
Ut quæ prima datur sæcundis copia terris,
Jus teneat steriles consumptis frugibus annos.
Accipitur plausu procerum sententia vatis.
Ipse etiam tandem sedato pectore rector*
- 1230 *Vera renarrantem celso sublimat honore,
Præfectumque jubet totas se ferre per urbes,
Inde anulo digitorum vatis fulgente coronat,
Byssina mox croco circumdat pallia peplo,
Flexilis induitur per collum circulus auri,*
- 1235 *Atque novus rector curru sublimior exstat.
Clamosusque præco terrorem judicis auget.
Quin etiam legitur conjux, cui nomen Asennes,
Quam genuit claro Petafras stemmate vates,
Ex qua confestim genitor fit pignore bino.*
- 1240 *Dicitur anterior Manasses, junior Ephrem.
Ægypti vatis suggestu nobilis alto,
Quidquid vix potuit jejunum assumere tempus,
Horrea plena tenens, ut cum res posceret uti,
Proferret cunctis poscentibus abdita farræ.*
- 1245 *Post ubi dira fames, totum diffusa per orbem,
Cogebat trepidos, poterat quod mandier, esse,
Conclamat populus, regemque efflagitat escas.
Ille jubet procerem mæstis dare farræ Josephum,
Parentem monitis, cunctosque explevit ovantes.*
- 1250 *CAP. XLII. Interea Jacobus, fletu jam funere*
[nati,
*Bis quinos juvenes numeroso e germine mittit,
Qui longinqua (sibi) pretio frumenta pararent:
At minimum cunctis Benjaminum non sinit ire,
Invalidus durum nequeat ne ferre laborem.*
- 1255 *Atque ubi jam Fariæ perventum ad mœnia terre*
[est,
*Summissi petiere solum, fratremque salutant,
Mirantes celsa sublimem sede sedentem,
Nec tamen agnoscunt longo post tempore visum.
Quos ubi perspexit, memori cum mente propheta*
- 1260 *Increpat, et multa proterret voce paventes,
Scitatum venisse ferens, quæ copia frugum,
Quive viri pingues teneant moderamine terras.*
1215. Forte, ita digestis.
1221. Non intelligitur quid sit juncto tonante; vide
num restituere oporteat certa Deus mandat junctim
constare tyranno.
1218. Quis pro quibus, vel quibus, ut alias obser-
vavimus. MART.
1220. Lege: Nam quæ duplicibus.
1227. Legendum puto, Sustineat steriles.
1242. Forte, absumere, pro assumere. Sed vide-
- A** *Allegant nescire dolos, seseque fatentur
Bis senos quondam fratres genitore sub uno*
- 1265 *Conspiciam tenuisse domum, his omnibus unum
Postremum natu patrios servare labores,
Ast alium celebri jam pridem defore letho.
Se diram vitare famem, terramque Chanannam
Exosos, tenui damnantem semina fou,*
- 1270 *Poscere venales species, licitataque farræ.
Eloquitur vates, rectoris nomine jurans,
Claudendas dura juvenes custodia, donec
Germanum exhibeant, genitor quem mitis habebat.
Nectuntur trina pariter sub cura tuentum,*
- 1275 *Laxatque dehinc, unum liquere tenendum.
Nec minus occulto rumpentes corda dolore,
Commemorant, quam justa sibi discrimina surgunt,
Quod fratrem immeritum vetito transcribere pace,
Commissi sero pœnas sub judice pendant.*
- B** *Ingravat hæc dictis Rubenus veræ renarrans,
Ac scelus immensum, sese nolente, peractum.
Flectitur his vates, germana jurgia noscens,
Luminibus tacitis conversus flebile plangit.
Hæc inter media fratrum Simeona corona*
- 1285 *Accipitur, fidus cunctis redeuntibus obses.
Tum petita sibi juvenes frumenta capessunt,
Immensoque graves urgentur pondere muli,
Jamque viæ medio, dum solvit vincula sacci,
Fratribus inventos quidam dat visere nummos.*
- 1290 *Id cuncti faciunt, pretio mox deinde reperto,
Mirantes summo proceri certamine laudant.
Jamque adeo patriæ subeuntes limina sedis,
Gratatur reduces genitor, unumque requirit.
Omnia cognoscens, nummosque, et dona capessit,*
- 1295 *Conquestus graviter, alium jam defore natum.
Accisi cum deinde cibi, advectaque farræ
Cogebant rursus pretiis alimenta parare,
Sed revocare gradum Memphis mens non erat ulli,
Ni minimum fratrem secum pater ire juberet.*
- 1300 *Quem cum plura gemens nollet dimittere quoquam,
Rubenus fido germanum postulat ore,
Securus gemina committens pignora patri.
Prosequitur Judas, sese nec posse reverti
Proclamat, rigidi testatus verba Josephi.*
- 1305 *CAP. XLIII. Hæc ubi grandævus genitor jam*
[mitior hausit,
*Dat juvenem, largo perfundens flumine vultum.
Illi abeunt, secumque vehunt leve olentia thura,
Incensum, et guttam jungentes, cum terebintho,
Inter odoratas portantes mella vapores,*
- 1310 *Et geminum pretium, consertus ne foret error,
Condita quod clausis fuerant numismata saccis.
Quos ubi conspicua vidit Josephus in aula,*
- tur deesse aliquis versus ad sententiam expri-
mendam.
1255. Faria, seu Pharos oppidum erat Ægypti, in
insula pene continenti juncta, quondam regia, de
qua Lucanus, libr. x: *Fama quidem generis Pharias
me duxit ad urbes.* MART.
1265. Forte, ex his omnibus.
1278. Pace, forte pacto. MART.
1307. Corrige: bene olentia thura.

Imperat, ut læta celebrènt convivia secum.
Mussantes venere tamen, trepidoquè reatu
 1315 *Conjiciant, sese structa cum fraude vocatos,*
Quod numerata prius sestertin, dataque vati,
Sarcinulis imposita suis non reddere quissent,
Se tamen exsortes futurum cuncta referre,
Nec consuesse prius suppressa vivere gaza.
 1320 *Talia dicentes cohibet sermone minister,*
Seque docet nullis fraudatum noscere nummis,
Verum si qua viris donarent comoda lucrum,
Nec sua, nec vatis, nec regis dicere quemquam.
Occurrit cunctis Simeon, scæque præsentat,
 1325 *Dumque viris lymphas, dum præbet pabula mulis,*
Ingreditur multo stipatus milite vates,
Cujus ad aspectum promunt pia munera fratres.
Ille ubi per cunctos placido sermone cucurrit,
Perquiri, si firma pater virtutis valeret.
 1330 *Quem postquam incolumem dixere, et vivere recte,*
Confirmat cohærere Deo pro munere vitæ
Josephus vatem, semperque insistere rectis.
Et veluti notus Benjaminus non foret ipsi,
Consultat juvenes, et promptim sciscitat, inde
 1335 *Commoda quæque Deum pueri pro laude pre-*
 [catur.
Nec gemitus cohibere valet, nec sistere stetus,
Sed tenero affectu sese conclavibus abdit
Anxius, et nimio quærit somenta dolori.
Post ubi discubuit, victum posuere ministri.
 1340 *Vescitur, et facili proleat pectora fato,*
Dividuasque dapes viritim exponere gaudet,
Porrigit et fratri majori dedicat uni.
 CAP. XLIV. *Atque ubi jam saturis amor est com-*
 [pressus edendi,
Ut prius imposito presserunt pondere mulos,
 1345 *Occulitur datum sueto jam more talentum*
Josephi imperio, scyphusque absconditur ardens
In rebus, Benjamine, tuis, pretiosior arte.
Jamque iter ingressi, non multis millibus absunt,
Cum subito incautos circumdat regia turba,
 1350 *Comprensosque tenet, fulgentia pocula poscens,*
Futurum increpitant, quem nectant crimine, ser-
 [rum.
Annuitur, cunctique simul sua pondera pandunt,
Quæsitumque et poculum retegunt, fratremque
 [relinquunt,
Josephumque petunt, et quæ sunt gesta, loquentes,
 D
 1355 *Erolvunt chari confestim jussa parentis.*

1517. Forte, imposta.
 1518. Conjicere licet, exsortes furti tum cuncta.
 1340. Fato, forte succo. MART.
 1342. Mendosum id est, ut plura alia. Sermo videtur esse de fratre minore ex sacro textu.
 1351. Forte, Furatum increpitant.
 1555. Schramus legit *Quæsitum poculum retegunt.* Melius videretur *quæsitumque poculum retegunt,* vel, si metri rationem habere velis, *quæsitum et poculum retegunt.*
 1361. Terram videlicet Gessen. Sic quippe habet versio Italica: *Et habitabis in terra Gessen Arabia.* MART. Ambrosius, de Joseph, c. 42, *Gessem Arabia.* Ita etiam plerique Græci. In Hebræis voluminibus

A CAP. XLV. *Permotus precibus vales discedere*
 [cunctos
Imperat, ac sese germanum fratribus infit.
Defixi riguere metu, tacitoque reatu
Damnantes sese, cohibent formidine voces.
 1360 *Proleat mox ille reos, propiusque vocatis,*
Exigit, ut dicta portent placitura parenti
Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura fe-
 [rantur :
Instigans, migrare semen, gregibusque coactis
Vicinos Arabum colles venientibus offert.
 1365 *Ut quia continuo tellus foret arida lustro,*
Pasceret agnatos congestis frugibus omnes.
Ista edicta viri læto rex pectore noscit,
Josephumque rogat, charorum assumere turbam,
 B
Et gratuita jubet germanis tradere farram.
 1370 *Dantur plaustra viris, frumenta, pocula, panis,*
Magnaque gestantes desudant pondera muli.
Dantur quinque togæ Benjamine, et quinque pa-
 [renti,
Tercentum et nummi signata incude notati.
Ast alii juvenes mercedis laude secunda
 1375 *Accipiunt geminos nivosæ vestis amictus.*
Hæc ubi cognovit genitor, data munera sumens,
Respirat patria festinus cedere terra.
 CAP. XLVI. *Ægyptumque petit, Arabum quæ*
 [jungitur arvis,
Educens juvenes patria moderamine quinque
 1380 *Septies, et denas, genesis ut formula cavit.*
Ac dum festino properant conamine turba,
 C
Procurrit Judas, et fratrum prævolat agmen.
Josephumque docet, haud longe astare parentem.
Ille alacris scandit currus, atque obvius exit,
 1385 *Optatam excipiens viso genitore phalangem.*
 CAP. XLVII. *Regrediturque citus, regisque ex-*
 [currit ad aulam,
Pastores properare ferens, ut turba charorum
Discretis degat sæcundo in gramine terris.
Ipse etiam vali rector memphiticus instat,
 1390 *Et jubet, ubi frater componeret arvis.*
Longævus post ista senex, poscens tyranno,
Eloquitur sensim, quantis sit præditus annis,
Quæ domus, et quæ sit veniendi causa Canopum,
Eximiumque ducem multa cum laude decorat.
 1395 *Nec minus interea Josephus munera mittit*
Digna suis, magnumque duci dat ferre talentum,
Quo ditata fuit distractis frugibus aula.

desse Arabia, ex Hieronymo animadvertit Sahatierius.

1380. In Vulgata editione septuaginta tantum animæ cum Jacob Ægyptum ingressæ dicuntur: at Septuaginta interpretes, et versio Italica, quam hic sequitur Juvencus, septuaginta quinque numerant: quibus astipulatur S. Stephanus, Act. vii, 14. MART. Corrigendum est *denos* pro *denas*, et pro *ut formula legam ut formula.* Quod attinet ad numerum animarum, quæ ingressæ sunt Ægyptum, Ambrosius alicubi 70 numerat, alibi 75. Revera si pronepotes Joseph per prolepsin computentur, numerus erit 75, alioquin 70.

- Atque ibi jam papulis decrant mercantibus æra,*
Certatim exhibitis gregibus memphitica turba
 1400 *Emis inapo fruges, pretium tazante Josepho.*
His quoque nudati, seque, et sua prædia tra-
 [dunt,
Somine præcepto messes quod deinde uterent.
Sola sacerdotum non est possessio dempta,
Queis gratuita duci placuit non vendere sarra.
 1405 *Inditur hinc populo quintarum pensio frugum,*
Quæ manet fixo servatur formula jure.
Interea expleta perpendens tempora vitæ,
Adjurat natum Jacob, ventura revolvens,
Ut sua majorum componat membra sepulcris.
 1410 *Annuat oranti, supposita dextera coxæ,*
Contingit lentæ spondens cacumine virgæ.
 CAP. XLVIII. *Compositosque senex alterna in B*
 [parte nepotes
Permulcet dictis, dum sensim basia libat.
Sed mirum! palma sacratur dextera Manasses,
 1415 *Anterior natu læva contingitur Ephrem.*
Præcæcia mente senis senior servare minori
Cogitur, atque loco cedit spes prima secundo.
Quamlibet obliquus cupiens deducere palmas,
Non potuit revocare tamen pia dicta Josephus.
 1406. *Forte, Quæ manet, et fixo.*
 1411. In Vulgata, cap. XLVII, versu ult., legitur:
Adoravit Israel Deum conversus ad lecti caput. Atque
 ita, ut ait Augustinus quæst. 162, in Hebræo habe-
 tur: *Adoravit Israel ad caput lecti.* Observat tamen
 idem sanctus doctor, Latinos codices legere: *Et ado-*
 ravit super caput virgæ suæ, vel in capite virgæ suæ,
 sive in cacumine, vel super cacumen, id est, super
 cacumen virgæ Joseph: nisi forte Jacob tolerat ab eo
 virgam, quando ei jurabat idem filius, et dum eam te-
 net, post verba jurantis, nondum illa reddita, max ado-
 ravit Deum. Non enim pudebat eum ferre tantisper in-
 signe potestatis filii sui, ubi figura magnæ rei præsi-
 gnabatur. MART. Etiam Septuaginta interpretes le-
 gunt: *Et adoravit super caput virgæ suæ, vel virgæ*
ejus.
 1421. Ultimum capituli XLVIII versiculum sic legit
 Vulgata versio: *Do tibi partem unam extra fratres*
tuos. Quæ sit illa pars, clarius explicat Italica ver-
 sio: *Do tibi Sichimam præcipuam super omnes fra-*
 tres tuos: cui concinunt Septuaginta interpretes.
 MART. Sichima urbs eadem est ac Sichom. Ambrosius,
 Hieronymus et Augustinus legunt etiam Sichimam
 pro partem unam.
 1439. Ut versus constet, legi potest *Atque vehant,*
 vel *Et revchant.*

DE LAUDIBUS DOMINI.

Quis queritur sera virtutis dote juvari?
Quis promissa Dei lento procedere passu?
Quis sine humano metitur judicis urnam
Perpetui, tardumque putat, quod sæcula debent

D 5 *Accelerare diem, meritis qui præmia reddat?*
Nobilis ingenti testatur gloria facto.
Nam qua stagnanti prælabitur agmine ripas
Tardus Arar, pigrumque Diuvix explicat amnem.

In prolegomenis, num. 18, rationem protuli cur inter Juvenci poemata dubia, vel supposititia hoc carmen, sub Constantino editum, collocari possit. Barthius hoc poema elegans, doctissimum, politissimum, et eruditissimum vocat, et l. xxxv Advers. c. 9, vel Paulino dignum esse pronuntiat. At Paulino antiquius esse, ex ipso tempore quo scriptum est, evidenter liquet.

Vers. 7. *Stagnanti agmine:* sic Juvencus, l. III, vers. 461: *Agmine Jordanis viridis perumpit amæno.*

8. Legendum puto *Tardus Arar, pigrumque diuvix explicat amnem.* Non enim intelligo quid sit *Diuvix*. Arar, nunc *La Saona*, flumen est Galliæ Celticæ, de quo Cæsar, l. I de Bell. Gall. cap. 12: *Flumen est Arar, quod per fines Eduorum et Scquanorum in Rhodanum influit incredibili lenitate, ita ut*

oculis, in utram partem fluat, judicari non possit. Joann. Michael Brutus, in Scholiis, contendit, legendum *incredibili levitate.* Nihil enim minus, ait, Arari videtur congruere, quam lenitas: nimia vero levitate fieri aliquando potest, ut visus fallatur. Hæc opinio non solum verbis Cæsaris refellitur, sed etiam plurimarum veterum auctoritate, qui tardum, pigrumque Ararim vocant. Plinius, l. III, cap. 4, *Segnis Arar.* Silius, l. XV, vers. 504: *Quorum serpit Arar per rura pigrissimus undæ.* Claudianus, de Consul. Mall. Theodori, vers. 53, *Tardus Arar;* et libr. II in Rufin. vers. 111: *Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit.* His accedit auctor hujus poematis, qui idem indicat vers. præc. *stagnanti agmine.* Non enim recte Barthius, libr. XXI Adv. cap. 17, *stagnanti simpliciter accipit pro fluenti,*